

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОЇ СИСТЕМИ В ШВЕЙЦАРІЇ»**

Спеціальності:

072 Фінанси, банківська справа та страхування

Катеринчак Олександр Олександрович

Керівник: Дяковський Д. А.

Кандидат економічних наук, ст. викладач

Рецензент Лавренюк В. В.

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою «_____»

Секретар ЕК

Донкоглова Н. А.

«_____» _____ 2023 р.

Київ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
1.1 Становлення та еволюція фіскальних систем в розрізі світової економіки	6
1.2. Правова доктрина у фіскальному законодавстві розвинутих економік світу	20
РОЗДІЛ 2	27
2.1 Особливості економіки та фінансової системи Швейцарії	27
2.2. Податки в системі бюджетно-фіскального федералізму в Швейцарії	35
2.3. Сутність, форма та види зловживання правом у фіскальній системі Швейцарії.....	47
РОЗДІЛ 3	66
3.1. Шляхи удосконалення фіскальної системи Швейцарії	66
3.2. Шляхи удосконалення фіскального регулювання у Швейцарії.....	69
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Фіскальна політика є необхідною ланкою економічних відносин у суспільстві з утворення держави. Розвиток та зміни форм, якого незмінно супроводжується перетворенням фіскальної системи. У суспільстві податки – основне джерело доходів держави. Крім цієї суто фінансової функції, податки використовуються для економічного впливу держави на суспільне виробництво, його динаміку та структуру, на розвиток науково-технічного прогресу. Швейцарська політична система становить особливий інтерес. Такі її характерні риси, як швейцарський федералізм, розвинений механізм прямої демократії широко досліджено в науковій літературі. Не позбавлена особливостей, а десь і унікальності швейцарська фіскальна система. Звісно ж, щодо вироблення основних принципів організації, взаємовідносин центру та регіонів для національної економіки в контексті фіскальної сфери корисно враховувати значний досвід вирішення цієї проблеми у Швейцарській Конфедерації.

Актуальність теми. В сучасних реаліях в національній економіці виникає необхідність вивчення досвіду інших країн щодо систем розподілу фіскальних повноважень між рівням влади та забезпечення їх фінансовими ресурсами. Як одна з країн, що історично та найбільш успішно функціонує у рамках фіскальної децентралізації, Швейцарія є ідеальним об'єктом для вивчення досвіду формування відповідного інституціонального середовища, розподілу бюджетних повноважень, зміцнення фінансової спроможності регіональних органів влади.

Ця тема дослідження має важливий характер, оскільки очевидно, що викладені передумови допомагають краще зрозуміти фіскальний механізм у сучасній державі, побачити його сильні та слабкі сторони.

Цю тему вивчали Аніщук Н. В., Богдан Т. П., Вдовичен А., Табенська Ю., Урсакій Ю., Десятнюк О. М., Маршалок Т. Я. та інші. В якості

інформаційної бази було використано електронні джерела, періодичні видання вітчизняного та іноземного походження.

Важливо зазначити, що незважаючи на стабільність податкової системи Швейцарії та наявність в ній практично корисних практик, які можна імплементувати в українську систему, в вітчизняних наукових роботах ця тема не висвітлюється активно. Тобто можна сказати, що рівень дослідження фіскальної політики Швейцарії в українському науковому середовищі досить низький.

Мета і задачі дослідження. Метою є формулювання теоретичних основ еволюції фіскальної сфери та пошук шляхів удосконалення фіскальної системи Швейцарії. Для досягнення поставленої мети ставляться такі задачі:

- дослідження теоретичних основ **побудови фіскальної системи як сфери економічних відносин;**
- дослідження основ правової доктрини у фіскальному законодавстві розвинутих економік світу;
- аналіз особливостей економіки та фінансової системи Швейцарії;
- оцінювання **сутності та форми фіскальної системи Швейцарії та видів правового регулювання;**
- визначення перспектив розвитку фіскальної системи в Швейцарії;
- визначення шляхів удосконалення фіскального регулювання в Швейцарії.

Об'єкт і предмет дослідження.

Об'єкт дослідження – процес формування сучасної фіскальної системи як сфери економічних відносин.

Предмет дослідження – сучасний стан та тенденції розвитку фіскальної системи в Швейцарії.

Методи дослідження – дослідження базується на використанні таких методів: індукції, дедукції, логічного та формально-логічного, аналізу та синтезу, зведення і групування, монографічного методу, методу порівняння,

графічного методу тощо.

Інформаційну базу дослідження становили положення законодавчих та нормативно-правових актів Швейцарії з питань формування та реалізації фіскальної сфери, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених з питань фіскальної системи, ресурси мережі Інтернет.

Практичне значення отриманих результатів – З практичного боку ця робота може дозволити на основі накопиченого швейцарцями досвіду глибше аналізувати процеси реформування фіскальної сфери, що відбуваються в самій Швейцарії, і прогнозувати результати таких перетворень. Тому як позитивний досвід організації фіскальної сфери в сучасній Швейцарії, так і існуючі в її політичній сфері системі проблеми можуть бути застосовними у покращенні сфери фіскальної політики в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів характеризує особистий внесок у розв'язок досліджуваної проблеми:

- узагальнено сукупність нормативних актів та їх застосування у сфері фіскального регулювання фіскальної сфери кантонів Швейцарської конфедерації, використовуючи як приклад досвід в даному аспекті Європейського союзу відносно країн-членів;

- запропоновано серед можливих пропозицій щодо розвитку фіскальної інтеграції Швейцарської конфедерації домінантною застосовувати та розвивати ідею створення загального бюджету кантонів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ФІСКАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЯК СФЕРИ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

1.1 Становлення та еволюція фіскальних систем в розрізі світової економіки

Фіскальна політика є необхідною ланкою економічних відносин у суспільстві з утворення держави. Розвиток та зміни форм, якого незмінно супроводжується перетворенням фіскальної системи. У суспільстві податки – основне джерело доходів держави. Крім цієї суто фінансової функції, податки використовуються для економічного впливу держави на суспільне виробництво, його динаміку та структуру, на розвиток науково-технічного прогресу. Щоб передбачити подальшу зміну фіскальної служби, необхідно звернутися до історії становлення оподаткування [2].

У науковому обороті та законодавстві термін «податок» утвердиться лише до середини XIX ст. У свою чергу, «збір», у його сьогоденному розумінні, нерідко позначався терміном «мити» [23].

У міру зростання та посилення Київської феодальної держави данина перестає бути контрибуцією і перетворюється на подати. Одиницею оподаткування даниною в Київській Русі був «дим», що визначався кількістю печей та труб у кожному домогосподарстві. При зборі деяких прямих податків рахунок «на дим» зберігався до XVII ст. (Розклад мирських повинностей, гроші на ратних людей, на викуп полонених, стрілецька подати), а в Закавказзі - до початку XX ст. данину платили предметами споживання (хутром тощо) або грошима – «по капелюху від рала» (під ралом розумілася одиниця оподаткування – плуг чи соха, а капелюх – арабські монети – платіжний засіб на той час).

Данина стягувалася двома способами: «повозом» та «полюддям». Під «повозом» розумілася система привезення данини князю, а під «полюддям» – система збору данини шляхом спорядження експедицій. Спочатку данина збиралася за особистої участі князя та його дружини (полюддя), пізніше встановлювалися місця збору данини та особи, відповідальні за її збір. Данина як пряма подати існувала протягом XI-XII ст. та першої половини XIII ст. [1,9].

Під час Золотої Орди (1243–1480) з'являються різноманітні податі та збори з податного населення, що стягувалися переважно розкладним способом, відомо 14 видів «ординських тягарів».

У період феодальної роздробленості (XIII-XIV ст.) Крім названих видів оподаткування поступово поширюються судові, торгові мита, а також мита з соляних варниць, срібного лиття та ін. Вітальня стягувалося за право мати склади, торгове мито - за право влаштовувати. Судове мито «віра» стягувалося за вбивство, мито «продаж» – за інші злочини. На початку XVII в. данину або цими грошима стали називати цілу групу податків (крім данини - прямої державної подати), що стягувалися з чорношосних селян і посадських людей [21].

З другої половини XVI ст. податки та збори стягуються у грошовій формі. У воєнний час запроваджуються надзвичайні податки: харчальні гроші – призначалися для придбання вогнепальної зброї, перлинні – для виготовлення пороху, полонянничні гроші – стягувалися для викупу полонянників (людей, захоплених у полон татарами і турками, які часті набіги на південні [12, 26, 33].

У 1923–1925 рр. існували такі види податків:

1. Прямі податки. До них належали сільськогосподарський, промисловий, прибутково-майновий рентний податки, гербовий збір тощо мита, спадкові мита.

2. Непрямі податки: акцизи та митні оподаткування.

Акцизи було встановлено продаж чаю, солі, тютюнових виробів, сірників, нафтопродуктів та інших.

Прямі податки були знаряддям фінансової політики – важелем перерозподілу капіталів, що накопичуються в процесі господарювання, і в той же час вони ставали істотним фактором зростання доходів бюджету [8,16,19].

Надалі фінансова система нашої країни еволюціонувала у напрямі, протилежному до процесу загальносвітового розвитку. Від податків вона перейшла до адміністративних методів вилучення прибутку підприємств та перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет країни. Повна централізація коштів та відсутність будь-якої самостійності підприємств у вирішенні фінансових питань позбавляли фінансових керівників будь-якої ініціативи та поступово підводили країну до фінансової кризи. Криза вибухнула межі 80 – 90 років, її виникненню сприяла й інших об'єктивних і суб'єктивних чинників [22].

Початок дев'яностих років був також періодом відродження та формування фіскальної системи України.

У вітчизняній науці питання, пов'язані з розвитком держави і права у світовій історії, традиційно аналізуються в рамках чотирьох основних періодів: Стародавній світ, Середньовіччя та Новий час. Виходячи з цієї періодизації, можна виділити наступні етапи правової еволюції оподаткування та фіскального права розвинених країн у загальній світовій історії, кожен з яких характеризується певними особливостями та якостями [5, 11, 13].

На цьому етапі з'являються податки і починають розвиватися механізми їх стягнення. Спочатку податки не мали систематичного характеру ("збори замість данини"), а стягувалися в натуральній формі (їжа для чиновників і армії, будівельні матеріали, робоча сила) за необхідності (війна, великі іригаційні та громадські споруди). В Афінах та Римській імперії, наприклад, податки не стягувалися в мирний час, а їх запровадження залежало від початку війни [8]. Оподаткування базувалося на майновому та цивільному стані

(перепис населення). У Стародавньому Єгипті оподаткування було пов'язане насамперед з будівництвом іригаційних споруд у дельті Нілу. Податки збирали храмові жерці. У Китаї податки в натуральній формі на душу населення стягувалися вже в п'ятому столітті до нашої ери [22].

Найдавнішим збереженим законодавчим актом, що містить норми фіскального права, є Кодекс законів Ур-Намму (бл. 2110 р. до н.е.), месопотамського царя третьої династії Ура, який визначає податкову систему та обов'язок не сплачувати податки, суб'єктів, об'єкти, порядок оподаткування тощо [22]. У давньоіндійському кодексі Ману (к. II ст. до н.е.) на законодавчому рівні згадуються фіскальні привілеї (податкові пільги) [4, 20, 26].

Одну з найрозвиненіших фіскальних систем мали стародавні галли. За словами Ф. Ло, верховна влада в галльських племенах була зосереджена "в руках могутньої олігархії". Тому фіскальна система була заснована на прямому оподаткуванні (*tributa*).

Прямі податки були надмірно високими і, на думку істориків, призвели до зубожіння плебеїв та посилення влади олігархії. Водночас податки сплачували всі вільні мешканці громад, за винятком духовенства (*друїдів*).

Крім того, існувала розвинена система непрямого оподаткування - різні племена галлів збирали митні та транзитні податки (*portia i vectigalia*). Ці податки стягувалися як на суші, так і на морі, наприклад, за те, що корабель проходив через територію Галлії або заходив у гавань. Оподаткування здійснювалося через виплати головним олігархам - найбагатшим і найвпливовішим членам громади [11, 25].

Принаймні того, як витрати країн збільшувалися, податки почали збиратися частіше в грошовій формі і стали основним джерелом надходжень для фінансового забезпечення держави. Іншими джерелами державних доходів були військове виробництво, доходи від державної власності та доходи від державних монополій. Наприклад, у східних деспотіях податки

стягувалися у вигляді орендної плати за проживання та обробку державних земель, що належали главі держави [20].

У Середньовіччі, до 17 століття, фінансові системи в Європі розвивалися повільно і були дуже складними. У ранній період більшість країн здійснювали нерегулярні фіскальні платежі, коли необхідно було покривати цільові державні витрати або коли в казні не вистачало грошей [7, 15, 13].

Як зазначалося вище, на той час в Європі не існувало розвинених фіскальних систем. Скрізь фіскальні платежі здійснювалися у формі одноразових вилучень, і час від часу державні парламенти надавали переважно надзвичайні повноваження адміністраторам для збору певних видів податків. Збором податків займалися рятівники, які викупували певні податки у держави і сплачували їх у повному обсязі до скарбниці. Потім, забезпечивши собі державну владу і здійснюючи владу за допомогою своїх помічників і підручних, спаситель збирав податки з населення, звичайно, з урахуванням власного прибутку, який іноді досягав чверті ціни порятунку [33, 39].

У 1215 році англійському феодалу вдалося отримати від Іоанна Безземельного широкі фінансові преференції: підписана ним Велика хартія вольностей передбачала невеликі пільги (податок на спадщину феодалних баронів). Крім того, стаття 12 хартії проголошувала, що "ні щитові гроші (плата за спорядження королівського війська), ні будь-які асигнування на користь короля не повинні збиратися інакше, як за рішенням генеральної ради нашого королівства". До складу Генеральної ради входили найбільші феодали, що обмежувало право короля вводити нові податки. Незабаром після цього грамота була розпущена [21].

Введення нових податків королем було характерним для Франції, але "через спустошення скарбниці" він узгоджував збір разових податків, тобто допомогу скарбниці, з Генеральними штатами - представницьким органом

станів, королі, зміцнюючи свою владу, з XV ст. більше не збирали Генеральні штати [6].

Водночас дедалі більшого значення набувало непряме оподаткування - акцизи, якими обкладалися всі імпортовані та експортовані товари, як правило, на міських брамах.

Це було пов'язано з економічним процвітанням деяких європейських країн, особливо Німеччини, у XV столітті та першій половині XVI століття. У вільних містах Європи в цей період була створена система оподаткування доходів і майна підприємств [8].

При цьому в більшості європейських країн де-факто склалася така система оподаткування: сільське населення сплачує подушний податок феодалу - сеньйору (через приймача); міста збирають з громадян прибутковий податок і акциз; потім місто сплачує королівському васалу фіксовану суму грошей, яка визначається законодавчим актом або договором; король час від часу конфіскує у своїх васалів частину майна (землі разом з джерелами податків - містами і сільським населенням) [25, 35].

Іншими джерелами надходжень до королівської скарбниці були

- судові збори (частково йшли на оплату праці королівських суддів, тому їхні гонорари швидко зростали);
- гільдійські та ремісничі податки;
- габель (податок на сіль);
- акцизи на продукти харчування, тютюн і папір.

Збір податків став різновидом комерційної діяльності. Цією діяльністю займалися заможні буржуа, яких називали "приймачами", що купували у держави право збирати податки і сплачували валову суму податків до скарбниці ще до початку збору. На допомогу реципієнтам виділялися війська, і збір податків нагадував військову кампанію з убитими і пораненими. Ця система, що виникла в період феодалної роздробленості, прижилася і почала

розвиватися. При цьому духовенство і дворяни були звільнені від сплати податків [2].

Феодалні відносини в азійських та арабських державах також пов'язані зі збором фіскальних платежів. В Арабському халіфаті для контролю над фіскальними надходженнями було створено спеціальний орган - дін аль-харадж. Емір безпосередньо відповідав за збір податків у державах, підпорядкованих халіфату. Основні податки сплачували селяни - з землі (у вигляді орендної плати).

На початку XVII століття податки стали основним джерелом доходів державної скарбниці [8, 18].

Європа в епоху Нового часу (кінець XVII-XVIII-XIX ст.) характеризувалася швидкими соціально-політичними змінами, а також встановленням юридичної рівності всіх громадян у сфері приватноправових відносин. Ліберальні перетворення в державному устрої більшості європейських країн, ідея просвітництва та визнання "природних прав" призвели до процесу легалізації оподаткування, що зробило фіскальні системи більш інституційно обґрунтованими [10, 14, 19].

У 1776 р. великий шотландський економіст і філософ Адам Сміт у своїй роботі «Дослідження про природу та причини багатства народів» вперше сформулював принципи оподаткування, дав визначення фіскальних платежів, позначив їхнє місце у фінансовій системі держави, а також зазначив, що податки для платника є показник свободи, а чи не рабства. Держави Європи виробили «фіскальну ідеологію» та створили теоретичні основи загальності оподаткування [6, 37, 38].

До середини XIX ст., хоча зменшується кількість податків, велике значення надається дотриманню юридичної форми за її запровадження і стягуванні. Поступово поряд із розвитком фінансової науки відбувається становлення науково-теоретичних поглядів на природу, проблеми та методик оподаткування. Жодна економічна школа, жодна фінансова теорія не оминула

своєю увагою питання державних фінансів та оподаткування. У другій половині XIX ст. багато держав зробили спробу реалізувати наукові розробки з практики [16].

Капіталістичне та посткапіталістичне (інформаційне) суспільство. Поступово у суспільстві поряд із розвитком фінансової науки відбувається становлення науково-теоретичних поглядів на природу, проблеми та методики оподаткування. Жодна економічна школа, жодна фінансова теорія не оминули своєю увагою питання фіскалітету. У другій половині XIX ст. багато країн зробили спроби реалізувати наукові погляди практично [5, 13].

Проте вінцем фінансової науки з'явилися фіскальні реформи, проведені після 1-ї світової війни, повністю обґрунтовані науковими засадами оподаткування. Саме тоді було закладено конструкцію сучасної фіскальної системи, у якій прямі податки і, передусім, індивідуальний прибутково-прогресивний податок посіли чільне місце [23, 29, 31].

Водночас слід визнати, що людство досі не придумало ідеальної фіскальної системи. Фінансова наука і досі не може однозначно відповісти на багато фіскальних питань, а постійні фіскальні реформи практично у всіх розвинених країнах свідчать про перманентний процес створення справедливої, пропорційної та обґрунтованої системи оподаткування [26].

Історію фіскальних систем індустріально розвинених капіталістичних держав після Другої світової війни можна характеризувати як епоху безперервних фіскальних реформ, спрямованих на пошук оптимальної системи прямого та непрямого оподаткування, ступеня впливу на економіку, величини фіскального навантаження, фіскальних пільг, період бурхливого вдосконалення національного та міжнародного фіскального законодавства. На рубежі XX-XXI ст. у Європі починає формуватись фіскальна система Європейського Співтовариства.

Швейцарія вже почала набувати репутації податкової гавані для багатих європейських капіталістів, які заробляли свої статки під час відновлення

Європи після Першої світової війни. Частково ця репутація сягає корінням у середньовіччя, коли вперті швейцарські воїни зі своїми смертоносними загонами шурів довели свою стійкість до постійних змін кордонів, породжених амбітними європейськими королівськими домами. Однак індустріальна епоха зробила надійні банки справді незамінними, оскільки грошове багатство затьмарило важливість матеріальних активів, таких як володіння землею. Величезна кількість смертей і руйнувань під час Великої війни також прискорила появу капіталістів-початківців. Таким чином, було створено передумови для того, щоб Швейцарія стала центром фінансового світу. [34]

Промисловці були не єдиними членами суспільства, які розбагатіли в цей час: політики, власники газет, судді та інші громадські діячі заробляли великі статки на відкатах від капіталістів (наприклад, в оборонній промисловості, особливо з початком гонки озброєнь і нарощування військового потенціалу в Європі). Дедалі частіше ці багатії воліли ховати свої прибутки у швейцарських банках, щоб уникнути сплати податків в епоху, коли прогресивне прибуткове оподаткування ставало методом вибору для фінансування урядів. Обурений такою практикою, член французького парламенту влаштував публічний скандал, перерахувавши імена відомих французьких громадян, які ховали свої статки у швейцарських банках. Він висміяв своїх співвітчизників як непатріотів і заявив, що вони "напевно не знають, що гроші, які вони зберігають за кордоном, Швейцарія позичає Німеччині". Хоча поштовх французького політика до банківської реформи увінчався успіхом у створенні політичного тиску для реформування швейцарського банківського законодавства, він, за всіма ознаками, не мав очікуваного ефекту підвищення прозорості. Скоріше, зміни, до яких вона призвела, зрештою закріпили репутацію Швейцарії як податкового раю, перетворивши практику де-факто на практику де-юре. [27]

Закон під назвою "Федеральний закон про банки та ощадні каси" (зараз його зазвичай називають "Банківський закон 1934 року") був проштовхнутий через швейцарський парламент. Однак у цей період німецька нацистська партія почала публічно і приватно тиснути на швейцарські суди і банки, щоб ті передали інформацію про рахунки єврейських громадян Німеччини. Окрім набивання кишень партійних чиновників, арешт або заморожування рахунків (або погроза арешту) були превентивним кроком нацистської влади, спрямованим на запобігання масової втечі євреїв з Німеччини. Ці дії викликали серйозну реакцію по всій Європі - Німеччина була не єдиною державою, яка переживала (або боролася, щоб запобігти) зміні режиму. Як зростаючий клас багатих промисловців, так і стара аристократія мали підстави побоюватися, що їхні родинні статки, іноді здобуті протягом багатьох поколінь, можуть зникнути, якщо радикальні соціалістичні чи фашистські групи захоплять кермо влади. Цей небезпідставний страх призвів до внесення поправки до закону, статті 47(b), яка, по суті, кодифікувала таємницю у швейцарській банківській справі. [38]

Закон передбачав суворе кримінальне покарання за порушення і забороняв банкам передавати інформацію про рахунки та їхніх власників будь-якій третій стороні, в тому числі іноземним урядам та їхнім податковим органам. Швейцарські судді можуть видавати повістки з вимогою розкриття інформації у серйозних кримінальних справах, але до 2012 року, коли під величезним тиском Міністерства юстиції США та ОЕСР до законів про таємницю були внесені зміни, такі повістки зазвичай видавалися лише у справах про відмивання грошей, отриманих від продажу наркотиків, або фінансування тероризму - злочинах, які становлять безпосередній і непереборний інтерес для всієї міжнародної спільноти. [24]

Неймовірно складно побудувати кримінальну справу, щоб передати її судді без доступу до фінансових документів. Тягар доказів для початку розслідування є неймовірно високим, і тому (до 2012 року) переслідування

грошей було майже неможливим. Крім того, Закон про банківську діяльність 1934 року не визнавав ухилення від сплати податків, наприклад, заниження активів, кримінальним злочином, за який можна було б викликати до суду. По суті, швейцарська банківська система відкрила свої обійми для ухильників від сплати податків і швидко стала світовим податковим притулком. [37]

Спочатку закон виявився вигідним для деяких єврейських громадян. Навіть німецькі працівники швейцарських банків не могли розголошувати інформацію про рахунки нацистам, і це дозволило деяким євреям втекти до інших країн, зберігши принаймні частину своїх активів, або використати їх для покриття витрат на втечу та еміграцію. Однак деякі єврейські громадяни, які не змогли втекти з Німеччини і стали жертвами Голокосту, а також їхні сім'ї та нащадки, пізніше знову стали жертвами того ж швейцарського банківського законодавства, коли вони намагалися повернути свої активи після Другої світової війни. Численні європейські євреї загинули в концтаборах, а їхні активи залишилися незатребуваними. Іноді нацистським чиновникам вдавалося змусити їх зняти свої швейцарські активи, які потім конфісковували офіцери режиму. Іноді документи просто губилися в хаосі та руйнуваннях Другої світової війни.

Після десятиліть звинувачень, розслідувань і політичного тиску швейцарська комісія спробувала виявити єврейські активи, втрачені під час Голокосту, і повернути їх законним власникам. Звісно, існували значні підозри щодо конфлікту інтересів, оскільки швейцарські банки могли отримати вигоду від значних сум незатребуваних активів (плюс десятиліття відсотків), зручно втративши документи та отримавши у власність активи. Зрештою, розслідування Комісії Волкера виявило близько 100 мільйонів доларів неактивних активів часів Другої світової війни, з яких близько чверті, як вважається, належать жертвам Голокосту. Незалежне розслідування, проведене міжнародними науковцями, значною мірою підтримало висновки Комісії Волкера, яка, по суті, виправдала швейцарську банківську галузь,

погодившись з тим, що, незважаючи на окремі випадки зловживань з боку окремих банків та осіб, не було жодних систематичних спроб викрасти втрачені активи. [24]

Під час Гельветичного періоду (1798-1803 рр.) Швейцарія отримала свою єдину уніфіковану податкову систему. Однак вона частково існувала лише на папері і ніколи не була повністю застосована та впроваджена. [24]

Після розпаду Гельветичної республіки і повернення до федерації держав кантони відновили свою податкову автономію, і їхні податкові системи розвивалися досить незалежно. Це призвело до великої різноманітності в побудові податкових систем та структурі окремих податків.

У той час як деякі кантони повернулися до непрямих податків, що існували до Французької революції, тобто переважно податків на споживання (митні збори, мостові збори тощо), інші зберегли податки з Гельветичної системи, які їм найбільше підходили, зокрема, податок на багатство.

Ця податкова система зазнала докорінних змін із заснуванням федеративної держави у 1848 році. Вищий митний орган був повністю переданий Конфедерації, а кантони були змушені формувати свої податкові надходження за рахунок податків на багатство і доходи (щоб компенсувати втрату митних зборів). Таким чином, прямі податки, особливо податки на майно, поступово набули домінуючого становища в кантональних податкових системах протягом 19 століття, тоді як непрямі податки стали незначними. Тим не менш, вони були основою федеральних фінансів у вигляді митних зборів. [38]

Такий розподіл податкових джерел залишався незмінним до 1915 року. Проте вже тоді було очевидно, що податок на багатство не був достатньо гнучким, щоб задовольнити зростаючі фінансові потреби кантонів. Але й податкова система Конфедерації досягла межі своєї ефективності і не могла витримати додаткового (фінансового) навантаження. [37]

Після Першої світової війни та її фінансових наслідків Конфедерація та кантони були змушені внести радикальні зміни до свого податкового законодавства та податкових систем. До цього часу митні збори були достатніми для покриття витрат Конфедерації, але наприкінці війни до них додалися гербові збори. Крім того, необхідно було відмовитися від політичного принципу, що склався з часом, згідно з яким кантони мали право стягувати прямі податки, тоді як фіскальні повноваження щодо стягнення непрямих податків належали Конфедерації. Високі витрати на оборону змусили Конфедерацію також стягувати прямі податки. З тих пір вона так і робила, за винятком 1933 року, і продовжуватиме робити це тимчасово до кінця 2035 року. Фінансовий стан Конфедерації завжди був причиною запровадження нових федеральних податків. У наступній таблиці наведено огляд запровадження окремих федеральних податків, митних зборів і платежів.

Таблиця 1.1. Запровадження федеральних податків, митних зборів і платежів

Стягується	Вид податку
з 1849 р.	Митні збори
з 1878 р.	Податок на звільнення від військової служби (раніше компенсаційний військовий податок)
з 1887 р.	Оподаткування спиртних напоїв
1915-1920	Податок на військові прибутки
1916-1917	Військовий податок
з 1918 р.	Федеральний гербовий збір
1921-1932	Новий надзвичайний військовий податок
з 1933 р.	Податок на тютюн
з 1934 р.	Податок на напої (податок на пиво)
1934-1940	Федеральний антикризовий внесок
1939-1946	Податок на військові прибутки
1940-1942	Одноразовий внесок на національну оборону

Продовження таблиці:

з 1941 р.	Прямий федеральний податок (до 1983 р.: податок на національну оборону)
з 1941 р.	Податок на додану вартість (до 1995 р.: податок з обороту)
1941-1945	Внесок емігрантів на національну оборону
1941-1954	Зрівняльний податок
1942-1959	Податок на розкіш
з 1944 р.	Податок на прибуток
1945-1947	Новий внесок на національну оборону
з 1997 р.	Податок на нафтопродукти та податок на автомобілі (раніше митні збори фіскального характеру)
з 2000 р.	Податок на казино

Джерело: складено автором на основі даних [34]

Завдяки цим додатковим доходам Конфедерації вдалося зменшити борг, який вона накопичила за час двох світових воєн, до прийняттого рівня. Однак після закінчення Другої світової війни перед Конфедерацією постійно ставилися нові завдання. У післявоєнний період її витрати зросли настільки, що повернення до довоєнної податкової системи стало неможливим. Таким чином, Конфедерація в основному продовжує стягувати федеральні податки, запроваджені у воєнні роки.

З 1941 по 1958 рік прямий федеральний податок (ПФП; раніше називався податком на національну оборону) складався з прибуткового податку та додаткового податку на багатство. [17]

Податок на багатство для фізичних осіб було скасовано в 1959 році, а податок на капітал для юридичних осіб - у 1998 році. Відтоді ППП стягується виключно з доходів фізичних осіб і з прибутку юридичних осіб. [10]

На відміну від Конфедерації, яка запровадила низку нових податків, кантони здебільшого обходилися існуючими податками. Спочатку

найважливішим податком, який збирали кантони, був податок на багатство. Зароблений дохід оподатковувався лише як доповнення. Однак поступово кантони перейшли від традиційних податків на багатство і дохід до загального прибуткового податку з додатковим податком на багатство.

Цей перехід, який передбачав зменшення податку на багатство і збільшення прибуткового податку, вперше здійснив кантон Базель Штадт ще в 19 столітті. До 1945 року його приклад наслідували ще десять кантонів. Останнім кантоном, який змінив свою податкову систему, був Гларус у 1970 році. [38]

Спочатку ці податки були пропорційними. Згодом почало переважати прогресивне оподаткування, і були введені соціальні відрахування з огляду на платників податків зі скромними доходами та сім'ї.

1.2. Правова доктрина у фіскальному законодавстві розвинутих економік світу

Фінансово-конституційне право – окрема частина групи конституційних наук. Воно є публічною галуззю права. [8]

В Німеччині регулювання цієї галузі здійснюється Розділом X «Фінанси» Основного Закону ФРН. Фінансово-економічне право Німеччини узгоджується з фінансовим та валютним законодавством Європейського Союзу. Воно регулює як бюджетні відносини, так і безпосередньо фінансово-конституційні відносини. Регулювання державних витрат, податкові і митні повноваження, державні інвестиції і розподіл доходів та фінансове вирівнювання є предметом фінансово-конституційних правовідносин. А бюджетний контроль і ліміти державного боргу підпадають під бюджетування. [27]

Природньо, що фінансово-конституційне право Німеччини тісно пов'язане з податковим правом, зважаючи на те, що різниця між податковими надходженнями і витратами – основа бюджету.

Федеральний бюджетний кодекс та Закон «Про бюджетні принципи федерації та федеральних земель» базуються на Розділі X Основного Закону ФРН, в якому закріплені ключові положення фінансово-конституційного права. [11]

Податкове право є самостійною галуззю права, яка тісно пов'язана з фінансово-конституційного правом. охоплює весь спектр норм, які регулюють податкову систему Федеративної Республіки Німеччина, в тому числі відносини між податковими органами та платниками податків.

Предметом податкового права є регулювання процесу обчислення та стягнення податків. Податкові події та правові строки визначаються окремо. З урахуванням того, що приватне і публічне право взаємозалежні, податкове законодавство не тільки базується на загальному порядку соціальних відносин та їх правового регулювання, а й установлює предмет фіскальних відносин відповідно до сфер приватного права.

Податкове право, так само як і фінансово-конституційне, відноситься до публічних сфер права. Однак у правовій науці ФРН його визначають як різновид особливого адміністративного права. На це вказує його фінансово-конституційний характер і специфіка надходжень. ФРН- це податкова держава, тому кожна податково зобов'язана особа в Німеччині змушена вносити податки, що є обов'язковими сплатами і стягуються незалежно від використання різних товарів, послуг або госпоперацій. [22]

Німецьке податкове право має низку важливих принципів, котрі слідують з Основного закону ФРН і податкового законодавства, основними з яких є: принцип рівності, законності, соціальної справедливості держави та співмірності доходів і податків. [20]

Податкова система Швейцарії закріплена у Федеральній конституції (FedCst). Оскільки Конституція Швейцарії передбачає так звану презумпцію автономії на користь кантонів, будь-яка федеральна компетенція потребує конституційного підґрунтя. Це особливо стосується повноважень стягувати податки. Якщо податок на додану вартість (ПДВ), спеціальні податки на споживання, гербовий збір, а також податок на доходи фізичних осіб та митні збори кодифіковані у Федеральній конституції як виключні повноваження федеральної держави, то у сфері прямих податків ситуація є принципово іншою. Дійсно, як Конфедерація, так і кантони мають право стягувати прямі податки. [12]

Конституційне право Конфедерації стягувати прямі податки з доходу або чистого прибутку не має обов'язкового характеру ні в принципі, ні щодо точного розміру податків, що стягуються. Однак Конституція встановлює обов'язкові обмеження щодо максимального навантаження на платників податків федеральними податками. Ці межі встановлені на відносно низькому рівні - 11,5 % для фізичних осіб та 8,5 % для юридичних осіб. Той факт, що верхні межі закріплені в Конституції в числовому вираженні, означає, що можливості кантонів щодо податкового планування дуже ефективно захищені, оскільки, якби Конфедерація захотіла підвищити ці верхні межі, їй довелося б подолати бар'єр подвійної більшості виборців і кантонів у рамках обов'язкового конституційного референдуму, що є майже непереборним завданням. Якби ці межі не були закріплені у Федеральній конституції, федеральний законодавець міг би претендувати на податкову базу кантонів - через постійне збільшення прямих федеральних податків - до такої міри, що фінансова автономія кантонів, зрештою, залишилася б такою лише за назвою. [27]

Ці міркування (незважаючи на конституційні положення про податкову гармонізацію) свідчать про те, що кантонам надано широку автономію у стягуванні прямих кантональних податків. Ця автономія додатково захищена

ст. 129 ч. 2 Федерального кодексу, яка прямо виключає податкові тарифи, податкові ставки та податкові пільги з федеральної компетенції в рамках податкової гармонізації. Непрямий захист фінансової автономії кантонів також базується на конституційному регулюванні податку на додану вартість, оскільки навіть у цій сфері, яка зарезервована за Конфедерацією, Конституція містить порівняно з міжнародними стандартами відносно низьку верхню межу податкового навантаження (див. ч. 1 ст. 130 Федерального кодексу). [33]

З огляду на субсидіарну загальну компетенцію кантонів, податкову компетенцію кантонів можна спрощено описати як суму компетенцій, на які не претендує Конфедерація у цій сфері. У зв'язку з цим важливо пам'ятати про конституційне виключення кантонального та комунального оподаткування, кодифіковане в ст. 134 Федерального конституційного кодексу. Цей виняток вводиться в дію федеральним законодавством: якщо федеральне законодавство оголошує оподатковувану подію такою, що підлягає оподаткуванню або звільняється від сплати податку на додану вартість, спеціального податку на споживання, гербового збору та податку на доходи фізичних осіб, то кантони не можуть обтяжувати таку подію подібними податками (ст. 134 Федерального кодексу). Загалом, однак, кантони мають значний простір для маневру. Усі кантони оподатковують доходи та майно фізичних осіб і стягують податки з прибутку та капіталу юридичних осіб. Поширеними є також податки на спадщину та дарування, податки на транспортні засоби, приріст вартості майна та податки на трансферт. Однак посилення податкової конкуренції останнім часом призвело до того, що податки на спадщину та дарування, зокрема, почали ставити під сумнів. У різних кантонах ці види податків були скасовані або їхня сфера застосування значно обмежена. [34]

Принципи податкового права, з одного боку, є обов'язковими для законодавчих органів і являють собою керівні положення щодо змісту податкових законів. З іншого боку, вони також мають індивідуально-правовий

характер, оскільки надають (індивідуальні) конституційні права (при визначенні публічно-правових зборів) платникам податків.

Відповідно до Федеральної конституції, ці принципи застосовуються насамперед до федеральних податків і зборів, але судова практика Федерального верховного суду не залишає сумнівів у тому, що вони також застосовуються до кантональних податків і зборів, оскільки вони були розроблені Федеральним верховним судом у сфері кантонального податкового законодавства ще до того, як вони були закріплені у Федеральній конституції.

Принцип законності в контексті податкового права закріплений у ст. 127 абз. 1 Федеральної конституції і вимагає, щоб "основні риси структури податку, зокрема група платників податків, об'єкт податку та його оцінка" були врегульовані в самому законі. Дія принципу законності для податків в цілому впливає зі ст. 164.1.d Федерального кодексу, який передбачає, що всі важливі законодавчі положення повинні бути прийняті у формі федерального закону. До них належать, зокрема, основні положення про коло платників податків, об'єкт та порядок обчислення податків. Однак певне послаблення цього принципу допускається у випадку каузальних зборів. [34]

Термін "закон" означає закон у формальному розумінні, тобто загально-абстрактну постанову, прийняту в рамках звичайної законодавчої процедури.

Таким чином, сам закон повинен регулювати коло осіб, на яких поширюється податок або мито (суб'єкт податку або мита), об'єкт податку або мита (наприклад, дохід, майно, оборот, споживання), а також порядок обчислення податку або мита (податкові тарифи, податкові ставки, строки сплати). Згідно з федеральним конституційним законодавством, виконавча влада не повинна приймати закони з цих питань.

На додаток до цих вимог, необхідність прийняття закону у формальному сенсі також призводить до того, що будь-який податковий закон (федеральний, кантональний чи комунальний) обов'язково підлягає факультативному або обов'язковому референдуму. Можна легко уявити, що будь-яка пропозиція

уряду та/або парламенту щодо підвищення (або зниження) податків пройде всенародне голосування лише в тому випадку, якщо вона буде ретельно розроблена і якщо її можна буде обґрунтувати переважаючим суспільним інтересом. Для підтримки проекту недостатньо, щоб його підтримали потужні зацікавлені групи.

Крім принципу законності, законодавча влада повинна дотримуватися певних принципів оподаткування при структуруванні податків. Відповідно до ст. 127 п. 2 Податкового кодексу. "зокрема, повинні дотримуватися принципи загальності та рівномірності оподаткування, а також принцип оподаткування на основі економічної спроможності" - і це в тій мірі, в якій це допускається природою податку. Принципи оподаткування, як пояснювалося вище, являють собою конституційні права особистості, що мають юридичну силу, які Федеральний Верховний Суд розробив на основі принципу рівності перед законом у багаторічній судовій практиці до набрання чинності нині чинним Податковим кодексом у 2000 році. [38]

Принцип універсальності оподаткування покликаний запобігти як необґрунтованим привілеям, так і дискримінації окремих платників податків або певних груп осіб. Однак принцип універсальності виключає винятки лише для загальних податків, але не для об'єктивно виправданих спеціальних податків (наприклад, спеціальних акцизів). Історично податкові пільги були широко поширені в Швейцарії.

Принцип оподаткування відповідно до економічної спроможності покликаний врахувати той факт, що однакова для всіх податкова ставка призводить до пропорційно нерівномірних зборів. Це робить допустимим прогресивне, тобто непропорційно зростаюче, оподаткування прибуткових податків, на відміну від дигресивно структурованих податкових ставок. Однак слід мати на увазі, що законодавець залишив значний простір для маневру органам влади, які застосовують принцип оподаткування відповідно до

економічної спроможності, оскільки цей принцип є поняттям, яке потребує широкого тлумачення.

Нарешті, ще одним принципом оподаткування є заборона міжкантонального подвійного оподаткування (ст. 127, п. 3 Федерального кодексу). Таке міжкантональне подвійне оподаткування можливе у федеративній державі, яка надає державам-членам значні податкові повноваження для автономного структурування (як це має місце у Швейцарії). Подвійне оподаткування виникає тоді, коли суб'єкт, об'єкт, податковий період і вид податку є ідентичними. В принципі, це стосується лише податків, але не так званих причинно-наслідкових податків (наприклад, зборів). Заборона подвійного оподаткування є також захищеним конституційним правом особи. Водночас вона зобов'язує Конфедерацію вжити необхідних заходів. [27]

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІСКАЛЬНОЇ СИСТЕМИ В ШВЕЙЦАРІЇ

2.1 Особливості економіки та фінансової системи Швейцарії

Незважаючи на нестачу природних ресурсів, Швейцарія - одна з найрозвиненіших і процвітаючих країн у світі. Дохід на душу населення, як і рівень заробітної плати, один із найвищих у світі. Торгівля завжди була ключем до процвітання в Швейцарії. Але цей чинник має й негативні риси: країна залежить від зовнішніх ринків збуту, щоб мати прибутки [29].

Водночас, економіка країни залежить від імпорту сировини. У Швейцарії прийнято закони, що забезпечують захист інвестицій та дотримання принципів торговельної політики, за винятком сільського господарства та консервативної податкової політики. Швейцарська правова система надзвичайно розвинена; комерційне право добре визначене; та прийняті закони та політика надійно захищають інвестиції, особливо інвестиції у вигляді вкладень у швейцарські банки [11].

Швейцарський франк – одна з найтвердіших валют у світі, і країна відома найвищим стандартом банківських та фінансових послуг. Швейцарія є членом багатьох міжнародних економічних організацій, включаючи Світову організацію торгівлі (СОТ), Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та Організацію Економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [9].

Будучи країною, економіка якої залежить від експорту і тісно пов'язана з економічними системами Західної Європи та Сполучених Штатів, Швейцарія в економічному плані залежить від впливу зовнішніх факторів. Іншими словами, уповільнення чи зростання економіки країн ЄС та США негайно

відображається відповідним уповільненням чи зростанням швейцарської економіки [11, 16, 38].

Протягом 1990-х зростання швейцарської економіки було найслабшим у Західній Європі із щорічним зростанням ВВП, що становить у середньому 0% між 1991 та 1997 (з урахуванням інфляції 1,9% на рік). Починаючи з кінця 1997, економіка стала стійко зростати, наслідуючи всесвітній бум доткомів, і це зростання досягло максимуму 3% в 2000 році в реальному обчисленні [39].

Криза доткомів у 2000 році незначно вплинула на швейцарську економіку, її падіння не відбулося, але зростання скоротилося до 1-1,5% під час 2001-2003 і почало зростати з 2004 на 2.5% на рік - до недавньої глобальної економічної кризи, яка вплинула зростання Швейцарії. 2008 рік був відзначений погіршенням фінансової кризи та початок її поширення до економіки загалом [39].

Наведемо також дані щодо ВВП Швейцарії за останні сім років [39] (рис. 1.1).

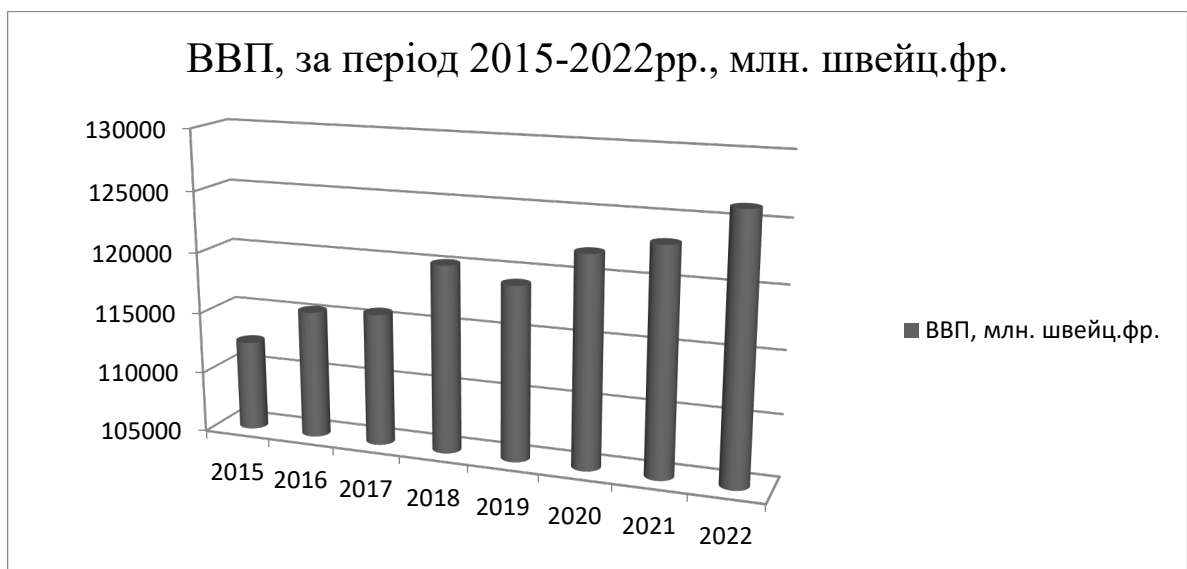

Рисунок 1.1 – Динаміка валового внутрішнього продукту Швейцарії протягом 2015-2022 рр.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [39]

Можна зробити висновок, що зростання ВВП країни дуже незначне. З одного боку, це характерно для розвинених країн в останні роки, коли резерви для зростання вичерпані, з іншого боку, якщо врахувати інфляцію та девальвацію основних світових валют, спричинену політикою кількісного пом'якшення.

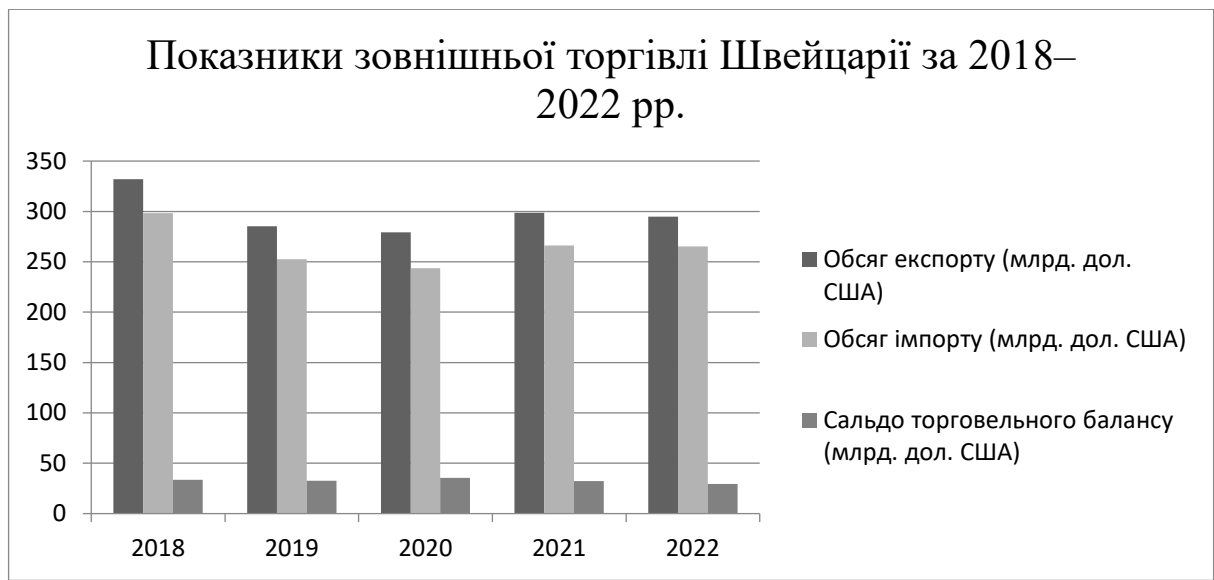

Рисунок 1.2 – Динаміка показників зовнішньої торгівлі Швейцарії за 2018–2022 рр.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [39]

Оцінювання зовнішньої торгівлі демонструє дуже вагомую роль у зростанні та розвитку швейцарської економіки. І вже при цьому протягом достатньої кількості років сальдо торговельного балансу стало залишається позитивним (рис. 1.2).

Відносно імпорту Швейцарії, то базовим регіоном, куди постачають товари, виступає Європейський регіон, а це країни Європейського союзу, і становить 72% від загальної суми імпорту у 2018 році і 60% у 2022 році. Протягом досліджуваного періоду весь обсяг імпорту значно скоротився на 33,1 млрд. дол. США.

За даними Національної статистики Швейцарії, ключовими товарами імпорту в 2022 році є хімічна продукція (31,6 відсотки), продукція

машинобудування, електроніка (10,4 відсотки), годинники (6,5 відсотки), метали (4,1 відсотки), ін. [39].

Швейцарія належить до найбільш респектабельних фінансових центрів Європи. Традиційний статус нейтральної держави, місце розташування в центрі Європи, усталені демократичні інститути забезпечили Швейцарії особливе положення на політичній карті світу. Швейцарія - поза військовими, політичними і расовими конфліктами.

Потрясіння двадцятого століття не торкнулися її політичного та економічного суверенітету. Політична стабільність та економічне процвітання зумовили привабливість Швейцарії в очах заможних людей інших країн. Понад 10% її постійних мешканців – іноземці. Зі всього світу сюди стікаються банківські вклади. Швейцарія є транзитним пунктом міжнародних потоків. Швейцарський франк входить до основних резервних валют світу [31].

Швейцарська банківська система знаходиться на одному з перших місць у світі за рівнем конфіденційності банківських вкладів. Однак репутація Швейцарії в цій галузі останнім часом набула дещо подвійного забарвлення. Її влада піддається жорсткій міжнародній критиці за "сплячі" вклади, які перебувають у швейцарських банках з часів Другої світової війни [31].

Швейцарські банки, як і раніше, зберігають фінансові таємниці цієї епохи. На думку багатьох, принцип таємниці та непорушності банківських вкладів вступив у суперечність із міжнародними етичними нормами. Проте скандал зі "сплячими" вкладками вплинув на статус цієї країни як міжнародного центру фінансових операцій. Швейцарські фірми широко використовуються у різноманітних схемах податкового та фінансового планування [31].

Оподаткування Швейцарії загалом відповідає міжнародним стандартам. Зрозуміло, її не можна зарахувати до "офшорних юрисдикцій" у власному значенні цього слова. Однак у деяких відносинах вона може розглядатися як пільгова, особливо у порівнянні з такими країнами, як ФРН чи Франція. Федеральний податок у Швейцарії складає всього 9,8. Швейцарію відносять

до юрисдикцій "проміжного" типу з "помірною" податковою системою. Це з тим, що тут передбачено низку пільг деяких для видів фірм [31].

Стала співпраця Швейцарії з даними країнами-партнерами у сфері зовнішньої торгівлі складає всі умови для подальшого розвитку прогресивної інвестиційної діяльності у національній економіці.

В зв'язку з цим, Швейцарська Конфедерація виступає як надзвичайно економічно привабливе місце для здійснення інвестицій, про це і свідчать обсяги прямих іноземних інвестицій (рис. 1.3).

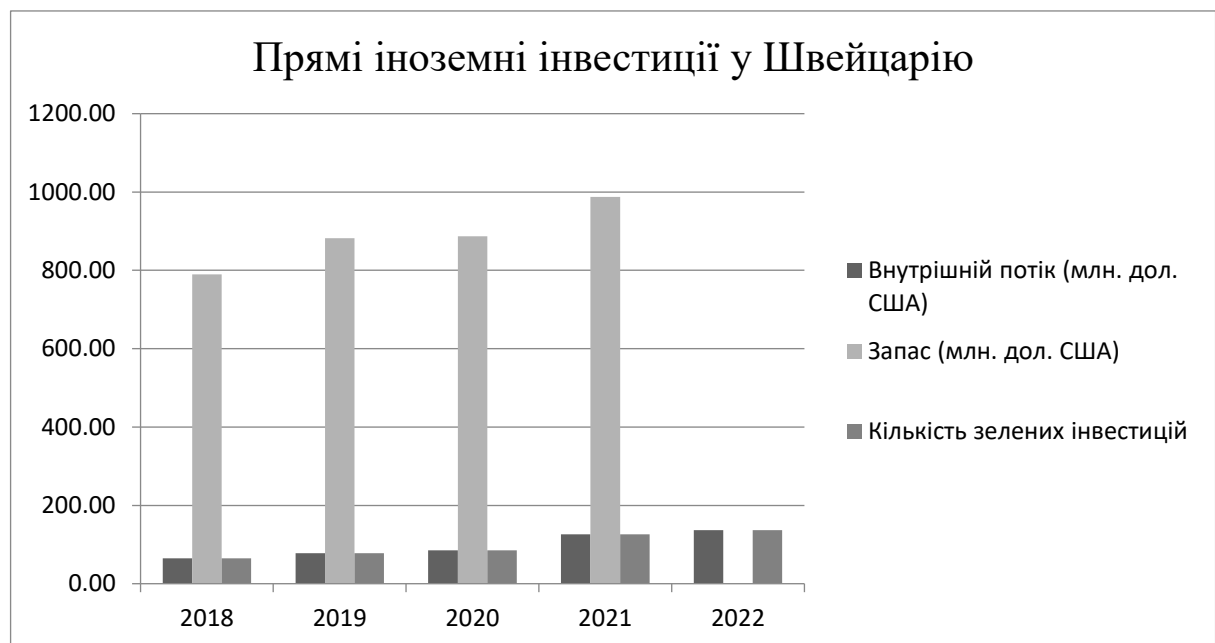

Рисунок 1.3 – Динаміка показників прямих іноземних інвестицій у Швейцарію за 2018–2022 рр.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [30]

Як бачимо з діаграми, внутрішній обсяг прямих іноземних інвестицій у представлений період із 2018 по 2022 роки має змінну динаміку, і так відстежуємо зростання до висоти 81,88 млн. дол. США у 2018 року і, відповідно, падіння вдвічі у 2022 році.

Також варто відзначити, що при цьому обсяг «зелених» інвестицій зростає у 2,1 рази, і це корелює з орієнтацією глобального суспільства в екологічному аспекті [30].

При тому що інвестори все ж можуть стикатися з труднощами під час процесу інвестування, але статус безпечного осередку країни загальнодоступний, і це означає те, що у час будь-якої кризи швейцарські франки, інші цінні папери можуть бути дуже швидко переоцінені.

Дані дії також можуть призвести до негативних дій центральної банківської системи країни, і це вже було в 2012 р. (тоді пов'язали вартість франка до євро, з метою обмеження його зростання) [30].

Але незважаючи на всі існуючі ризики при процесі інвестування до Швейцарії, є три базові варіанти економічно вигідного інвестування до країни [31,35]:

- застосування біржових фондів (ETFs), що надає можливість інвесторам доступно придбати великий кошик активів в уніфікованій безпеці;
- застосування американських депозитарних надходжень (ADRs), які пропонують інвесторам придбати деякі торговельні підприємства на діючих американських біржах;
- придбання запасних ресурсів однієї з базових фондових бірж Швейцарії (існує загалом дві) [35].

Прослідкувавши історію розвитку Конституції, можна виявити, що безліч повноважень, які спочатку належали кантонам, перейшли до федерального уряду. Не викликає сумнівів, що півтора сторіччя поступової централізації зміцнили становище органів центральної влади Швейцарії, але їм, як і раніше, протистоять сильні кантональні влади, які старанно охороняють свої прерогативи [38].

Не існує, мабуть, кращого показника, що демонструє положення органів центральної влади та кантонів, ніж розподіл державних доходів серед трьох рівнів влади: федеральний уряд має лише одну третину від усіх надходжень, у

той час як муніципальна влада отримує приблизно чверть, а кантональні 40% від усіх доходів. І такий порядок розподілу зберігається вже протягом останніх 60 років [38].

Досвід Швейцарії у світлі всієї європейської історії представляється безцінним. Рішуча боротьба за свою незалежність та згуртування кантонів у міцну Конфедерацію, а потім і в Федерацію – все це призвело до стійкості та стабільності демократії, до спокою та добробуту цієї невеликої за територією та чисельністю населення країни.

Багато в чому цьому сприяла і обережна політика нейтралітету, якою дотримувалася та продовжує дотримуватися Швейцарія [33].

Швейцарія вважається найстарішим у Європі республікою з федеративним устроєм. На відміну від інших європейських держав у Швейцарії була відсутня титульна нація, так само як і спільність мови, релігії та культури, але це не завадило швейцарцям створити згуртовану державу. Швейцарці повною мірою відчують себе одним народом, що нехай говорить різними мовами, сповідує різні релігії та має певні культурні відмінності [38].

На швейцарські конституції протягом усього розвитку держави впливало іноземне конституційне право. Певні положення, привнесені закордонним досвідом, приживалися на швейцарському ґрунті, якісь відкидалися.

Але безперечним є той факт, що базис Конституції має національне та історичне коріння. Крім того, у всіх конституціях простежується наступність основних ідей та положень. І справді, кожна наступна Конституція брала основу попередню і видозмінювала її відповідно до подій і вимог часу [38].

Трансформації Спілки кантонів у єдину швейцарську державу неминуче супроводжував процес централізації влади у руках загальнодержавних установ, який, проте, протікав досить повільно та характеризувався високим ступенем обережності з боку всіх учасників політичного процесу в країні.

Результатом такої централізації стало поступове розширення повноважень Союзних зборів та Союзних поради як на федеральному, так і на кантональному рівнях[31].

Здорова фіскальна політика важлива для контролю інфляції, підвищення зайнятості та підтримки вартості грошей. Вона відіграє дуже важливу роль в управлінні економікою. Оподаткування - регулювання, за допомогою якого уряд збільшує або зменшує наявну готівку на руках у населення.

Для регулювання економічних процесів і потрібно впроваджувати та використовувати фіскальну політику.

Фіскальна політика - це використання державних видатків та оподаткування для впливу на економіку. Уряди зазвичай використовують фіскальну політику для сприяння сильному і сталому зростанню та зменшенню бідності. Роль і цілі фіскальної політики набули особливого значення під час нещодавньої глобальної економічної кризи, коли уряди втрутилися, щоб підтримати фінансові системи, прискорити зростання і пом'якшити вплив кризи на вразливі групи населення.

Точна реакція, зрештою, залежить від фіскального простору, який уряд має для нових видаткових ініціатив або зниження податків - тобто від доступу до додаткового фінансування за розумною ціною або від здатності переглянути існуючі видатки.

Фіскальна позиція залишається сильною. Значні надзвичайні видатки та помітне падіння бюджетних доходів призвели до дефіциту державних фінансів. Загальна вартість надзвичайних бюджетних видатків, пов'язаних з пандемією, оцінюється приблизно у 2,4% ВВП у 2020 році та у 2021 році.

Фіскальна позиція, тим не менш, залишається дуже сильною: валовий державний борг становив 44% ВВП у 2020 році, а чистий борг є від'ємним. Відсоткові ставки за новими запозиченнями залишаються на дуже низькому рівні.

Фіскальна політика має залишатися підтримуючою, доки відновлення не почнеться. Сильна фіскальна позиція з низьким державним боргом була досягнута в рамках правила гальмування федерального боргу та фіскальних правил кантонів. Тим не менш, існуюча федеральна система має ризик занадто швидкого посилення фіскальної політики, оскільки вона вимагає компенсації надзвичайних витрат, пов'язаних з COVID-19, протягом відносно короткого періоду часу. Передчасне посилення фіскальної політики може підірвати відновлення, і цього слід уникати.

Загалом у 2020 році ВВП Швейцарії впав на 2,5% (у реальному вимірі, з урахуванням календарного коригування), що є одним з найменших скорочень в ОЕСР. Свою роль відіграли менш жорсткі локдауни та менша залежність економіки від сектору гостинності. Широка фіскальна та монетарна підтримка допомогла втримати бізнес-сектор на плаву та сприяла потужному відновленню економічної активності в третьому кварталі 2020 року після часткового зняття пандемічних обмежень. Аналогічно, у другому та третьому кварталах 2021 року, після значного скасування обмежень, запроваджених під час наступних хвиль пандемії, економіка продемонструвала широке відновлення загалом завдяки податковій системі.

2.2. Податки в системі бюджетно-фіскального федералізму в Швейцарії

В даний час зовні з особою гостротою стоїть питання про допустимий рівень бюджетної централізації і можливих перспектив делегування повноважень на регіональний рівень. Зарубіжний досвід регулювання територіального розвитку не завжди є безпечним в якості запозичення.

Однак багато з цього досвіду підтверджує можливість ефективної політики у відношенні територіальних одиниць. У зв'язку з цим надаються корисними новації федеративних держав в цій області. Швейцарія як

федерація має трьохрівневу систему і складається з федерального центру, 26 самостійних кантонів і 2750 муніципалітетів. Порівняно з іншими федеральними державами кантони як суб'єкти Федерації мають дуже високий рівень самостійності [30].

Фінансова автономія кантонів представляє собою один з базових принципів швейцарського федералізму. Перша програма фінансового вирівнювання кантонів датована ще 1938 р. Програма оновлювалася при одержанні решти площ. Пізніше основною ідеєю вирівнювання було те, що всі кантони повинні були надавати деякий мінімальний рівень послуг населенню без суттєвих відмінностей у межах кантонів [30].

У 2008 р. була проведена реформа міжбюджетних відносин. Нині діюча система базується на двох основних принципах: ресурсного вирівнювання і компенсації витрат. Останнє припускає, що федеральний центр оплачує пакети кантонів, які стикаються з додатково інтегральними ресурсними витратами, у гірській місцевості.

Податкова система Швейцарії є дзеркальним відображенням її державного пристосування. На федеральному рівні діють податки, які застосовуються уніфіковано на всій території держави.

Кантони та громади мають власні прибуткові джерела. Крім того, у відповідності зі статтею 3 Конституції від 18 квітня 1999 р. всі кантони мають повну податкову автономію. Фіскальні системи кантонів до 1993 р. природно відрізнялися, що пояснювалися не тільки нерівним розподілом, а й диференціацією податків, методичними аспектами нарахування і сплати, методами припинення протиправних дій платників податків [30].

У 1993 році в результаті гармонізації всіх кантонів були уніфіковані основні елементи прямих податків (об'єкт оподаткування, податковий період тощо), методологія нарахування прямих податків, умови застосування єдиних мір прискікання податкових правопорушень [13].

Кантони зберегли самостійність у відношенні встановлення рівня шкали податку з доходів, податкових ставок у цілому і податків. Протягом 8 років був встановлений перехідний період, по закінченню якого кантональне законодавство повинно було бути введено в дію в 2010 році. Формально до 2000 р. процес гармонізації був завершений [13, 26].

В даний час у всіх кантонах застосовуються єдині методологічні принципи вирахування податків [29]:

- порядок визначення об'єкта оподаткування,
- механізм розрахунку податкової бази,
- порядок застосування віднімань,
- визначення податкового періоду і строків сплати.

Податкова автономія кантонів виражається перш за все в їх праві встановлювати власні податкові ставки.

Виходячи з цього рівень фіскального навантаження в кантонах суттєво відрізняється, в зв'язку з чим однією з основних характеристик бюджетно-фіскального федералізму Швейцарії є сильна податкова конкуренція не тільки між канонами ай між муніципалітетами [29].

Податкова автономія неминуче призводить до того, що територіальні створення федерації, маючи різний податковий потенціал, для забезпечення доходів власного бюджету, як правило, встановлюють занадто низкі податкові ставки, чим намагаються заощадити капітали платників податків.

Аналіз статистичних даних свідчить, що з початку 1990-х років податкові ставки у відношенні низьких і середніх доходів були знижені практично у всіх кантонах. Причому тенденція зниження більш виражена для низьких доходів [31].

По відношенню до оподаткування високих доходів однорідної тенденції виявлено не було. Тому великі доходи, як правило, оподатковуються за високими ставками.

Очевидно, Швейцарія, як і будь-яка інша федерація з високим рівнем децентралізації, стикається з фінансовою нерівністю кантонів. Щоб уникнути утворення природних розривів між кантонами, податковий демпінг, який використовують у податковій конкуренції деякі кантони, згладжується наявністю інших факторів, які обов'язково враховуються при прийнятті рішення податковим агентом [30, 34].

Так, в кантонах і муніципалітетах, в яких діють відносно низькі ставки податків, ціни на землю і житло більші, із заощаджуючи на податках, платники податків одержують більш високу вартість проживання. Громадяни за допомогою прямої демократії, наприклад, у вигляді референдумів, вирішують, чи створює зниження податкових ставок зниження рівня їх життя

Таблиця 2.1 Податкові платежі компанії з капіталом 2 млн. швейцарських франків і з чистим доходом 160 тис. франків на рік (включаючи всі кантональні та місцеві податки) в 2022 р

Назва кантону	Сума податку, тис. франків
Аппенцель-Ауссерроден	9710
Аппенцель	10984
Цуг	11383
Обвальден	12175
Урі	13928
Нідвальден	14102
Ааргау	14411
Тургау	15641
Санкт-Галлен	16841
Шаффгаузен	17945
Гларус	19848
Вале	20272
Швіц	20997
Золотурн	23353
Берн	24486
Люцерн	24747
Базель-Ланд	26102
Цюрих	27558
Тічіно	27776

Продовження таблиці:

Граубюнден	29631
Фрібур	29813
Женева	30170
Юра	30747
Базель-Штадт	31915

Джерело: складено автором на основі даних [32]

На підставі єдиних вихідних даних був проведений порівняльний аналіз рівня податкових обов'язків компанії (табл. 2.1).

Зниження податків може бути однозначно підтримано тільки в короткостроковій перспективі, оскільки в довгостроковій перспективі це може призвести зменшення кількості наданих мешканцям кантону державних послуг. Більш занижене оподаткування пропонують, як правило, невеликі кантони.

Дані таблиць 2.1 та 2.2 показують, що найнижчі податки (як для юридичних, так і для фізичних осіб) в кантонах Цуг, Швіц, Ааргау, Тургай. Всі вказані кантони мають суцільну межу з кантоном Цюрих. Близькість до нього має більше значення для населення і компаній, оскільки кантон найбільш економічно і інфраструктурно розвинений. Користуючись близькістю до багатих кантонів, невеликі кантони встановлюють низькі ставки на високі доходи. І це ясно, оскільки транспортна доступність дозволяє працювати в Цюрізі, користуючись привілеями великого міста, а податки сплачувати невеликі.

Таблиця 2.2 Податкові платежі фізичної особи, що має загальний дохід (до 100 тис. франків до оподаткування) в 2022 р.

Назва кантону	Сума податку, тис. франків
Цуг	17670
Швіц	22781
Обвальден	26626
Урі	27768

Продовження таблиці:

Нідвальден	28202
Аппенцелль	28618
Люцерн	30371
Гларус	30703
Цюрих	31150
Граубюнден	32034
Ааргау	32582
Тічіно	33356
Тургау	33226
Шаффгаузен	35026
Аппенцелль-Ауссерроден	35011
Вале	35309
Санкт-Галлен	36658
Фрібур	37339
Берн	37455
Во	38390
Базель-Ланд	38392
Женева	39231
Юра	39299
Невшатель	40702

Джерело: складено автором на основі даних [32]

На сьогоднішній день такі прийоми податкової конкуренції обліковуються, але яким чином бюджетне вирівнювання може ліквідувати цю диспропорцію - не зрозуміло. Однак у цілому неформальні домовленості кантонів, поява елементів прямої демократії і капіталізація податкових різниць (наприклад, за рахунок підвищених цін на землю і житло) знижують виключну податкову привабливість окремих кантонів.

Податкові надходження субфедеральних бюджетів незначно перевищують надходження федерального рівня. Основними податками, що формують федеральний бюджет практично в рівних долях, є ПДВ і податок на прибуток (рис 2.1).

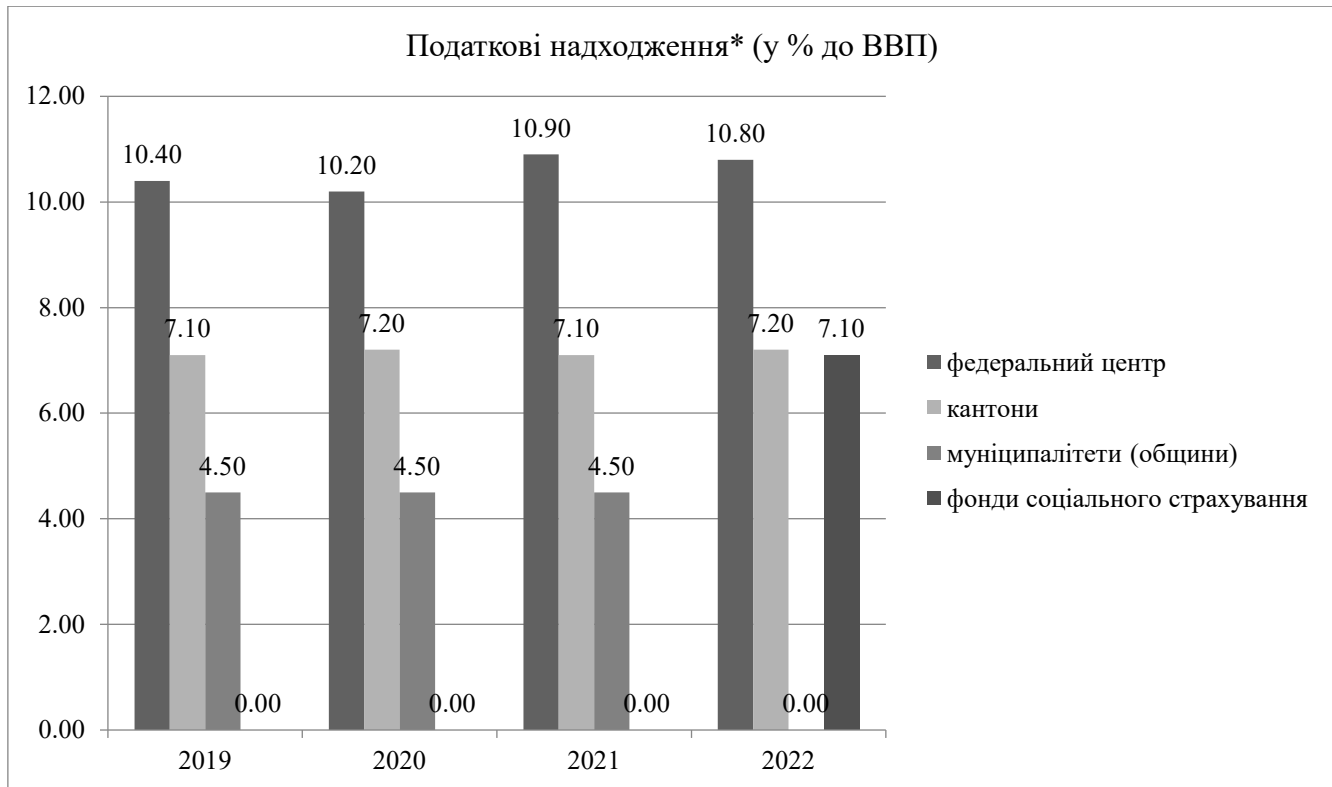

Рисунок 2.1 – Загальний обсяг податкових надходжень у бюджет Швейцарії за 2019–2022 рр.

Джерело: складено автором за джерелами [32]

При цьому відношення прямих і непрямих податків у федеральному бюджеті в 2020 р. складало 40% і 60%, в 2021 р. - 39% і 61%, у 2022 р. - 37% і 63%. Оскільки на рівні кантонів встановлюються тільки прямі податки, очевидно, що податкова система Швейцарії характеризується більшою фіскальною значимістю прямих податків (табл. 2.3).

Аналіз податкової системи Швейцарії виявив, що в цілому номенклатура стягуваних податків має структуру де, основними доходуотворюючими податками є ПДФО та ПДВ. Для Швейцарії характерно, що основний податок на додану, незважаючи на протилежну світову практику, встановлений на федеральному рівні і являє собою найбільший прибутковий джерело

федерального бюджету, а податок на доходи фізичних осіб повністю формує доходи суб'єктів Федерації.

Таблиця 2.3 Надходження до державного бюджету Швейцарії у 2020-2022 роках

Наименовання податку	2020		2021		2022	
	В млн швейц. фр.	В %	В млн швейц. фр.	В %	В млн швейц. фр.	В %
Федеральний податок на прибуток	17877,0	32,0	17886,0	31,0	18625,0	31,5
Податок, утримуваний у джерела виплатить (фактично податок) на фінансові інструменти)	4380,0	7,8	4723,0	8,0	3700,0	6,3
Гербовий збір	2806,0	5,0	2855,0	5,0	2950,0	5,0
ПДВ	19830,0	35,5	20672,0	36,0	21960,0	37,1
Податок на нафтопродукти	5183,0	9,3	5134,0	9,0	5100,0	8,6
Акциз на тютюн	1987,0	3,6	2356,0	4,0	2212,0	3,7
Податок на користування автодорогами навантаженим транспортом (вантажопідйомністю) більше 3,5 т)	1452,0	2,6	1490,0	3,0	1570,0	2,7
Митні мита	1033,0	1,8	1079,0	2,0	1070,0	1,8
Інші податки	1342,0	2,4	1962,0	3,0	1983,0	3,4
Всього	55890,0	100,0	58157,0	100,0	59170,0	100,0

Джерело: Джерело: складено автором за джерелами [32]

Очевидно, що при цьому загальний рівень податкового навантаження на юридичні особи в Швейцарії як відношення суми всіх податків і обов'язкових відрахувань до комерційного прибутку в 2020-2022 рр. становив близько 28-29%, що є досить низьким показником навіть для європейських держав. Водночас запорукою процвітання Федерації є саме надання її суб'єктам можливості залучати капітал платників податків у рамках керованої податкової конкуренції .

Порівняємо податкові надходження Швейцарії у 2018-2021 р.р. з іншими країнами.

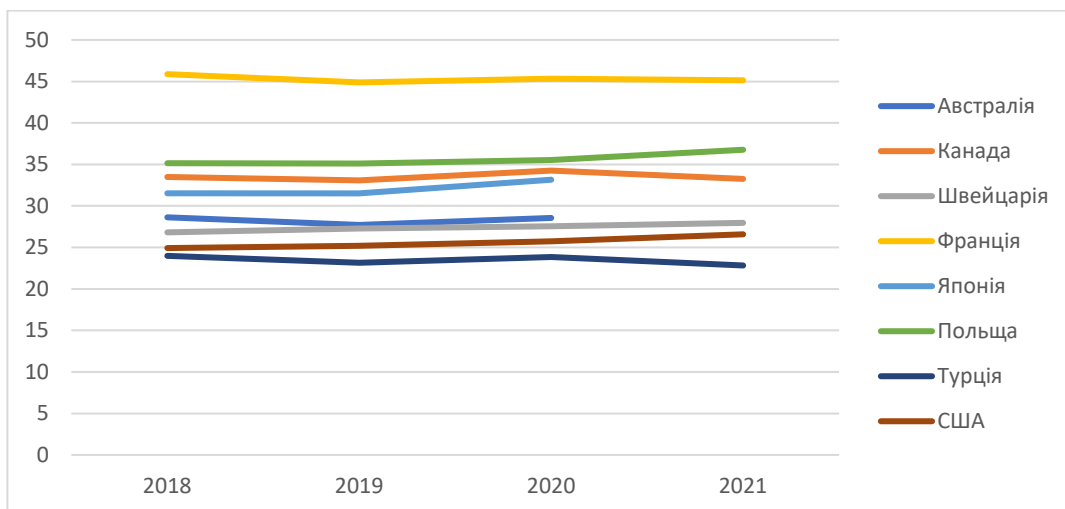

Рисунок 2.2.- Податкові надходження різних країн в частці ВВП країни в 2018-2021 р.р.

Джерело: Джерело: складено автором за джерелами [32;34]

Як можна побачити на рис.2.2., Швейцарія випереджає за податковими надходженнями в структурі бюджету такі країни, як Турція та США, однак відстає від інших зазначених країн. Це значить, що державне регулювання економіки Швейцарії спирається не лише на податки та перерозподіл доходів, а й на інших програмах державного регулювання.

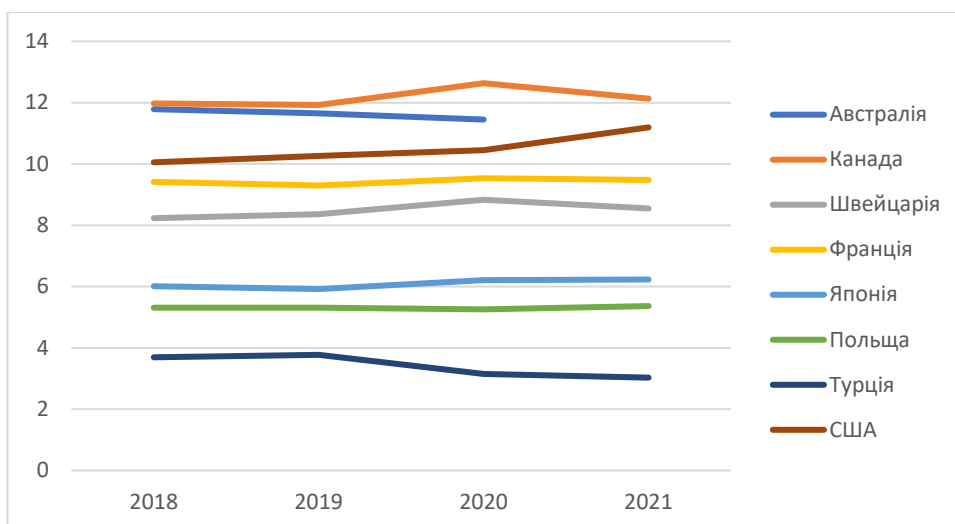

Рисунок 2.3.- Рівень податку на особистий дохід різних країн в 2018-2021 р.р.

Джерело: Джерело: складено автором за джерелами [32;34]

Як можна побачити на рис.2.3., Швейцарія має середній серед розвинених економік рівень податку на особистий дохід і високий для економік, що розвиваються. Більшу за Швейцарію податкову ставку на особистий дохід мають такі країни, як Франція, Канада та Австралія.

Податковий клин визначається як співвідношення між сумою податків, сплачених середньостатистичним самотнім працівником (одиноким особою зі 100% середнього заробітку) без дітей, та відповідною загальною вартістю робочої сили для роботодавця. Середній податковий клин вимірює ступінь, до якого податок на трудові доходи перешкоджає зайнятості. Цей показник вимірюється у відсотках від вартості робочої сили.

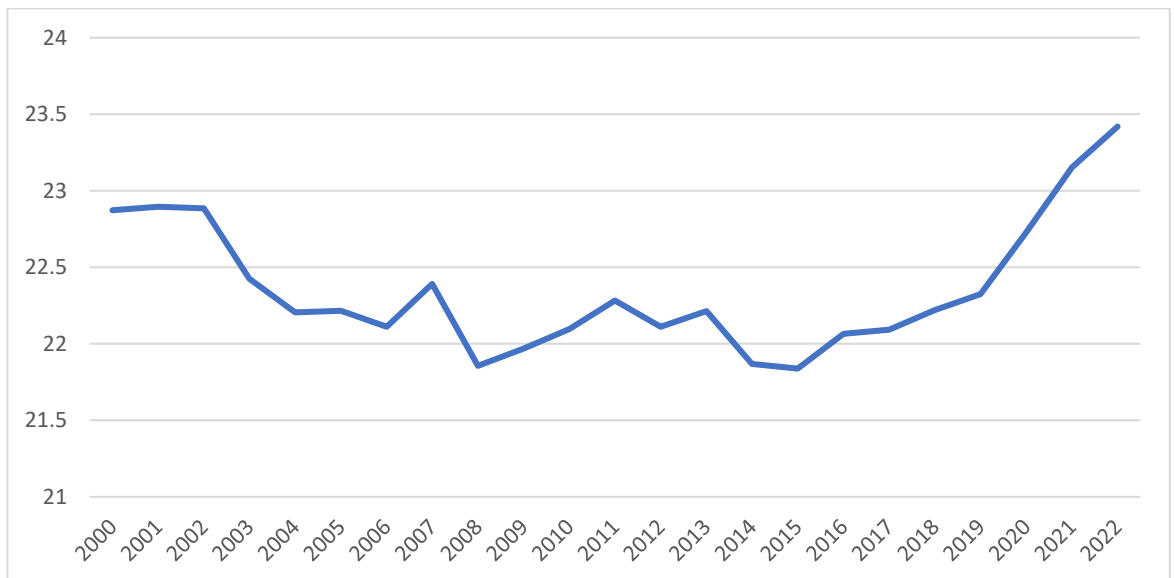

Рисунок 2.4.- Податковий клин Швейцарії (у %)

Джерело: Джерело: складено автором за джерелами [32]

Як ми можемо бачити на рис.2.4. податковий клин Швейцарії почав стрімко зростати з початком пандемії і продовжує це зростання до нашого часу. В 2022 році спостерігається найбільший рівень податкового кліну в Швейцарії за весь період з 2000-2022 р.р.

Таблиця 2.4. – Модель загальної суми федеральних, кантональних, муніципальних та церковних податків у столиці кантону для різних валових доходів, у швейцарських франках (2018)

Назва кантону	Дохід однієї людини (тис. фр.)							Дохід подружжя з двома дітьми (тис.фр.)						
	20	40	60	80	100	200	500	20	40	60	80	100	200	500
Zurich	477	2,149	4,577	7,629	11,018	31,411	108,877	48	85	1,092	2,791	4,882	20,624	90,318
Berne	511	3,847	7,567	11,369	15,483	39,496	120,369	0	0	1,756	5,336	8,517	28,806	106,809
Lucerne	278	3,025	6,17	9,37	12,552	29,586	87,002	50	50	1,319	3,634	6,331	22,204	79,707
Uri	266	2,944	5,367	8,001	10,589	23,817	64,149	100	100	1,545	4,193	6,752	19,303	59,634
Schwyz	545	1,952	3,862	6,12	8,583	21,211	57,276	0	54	1,125	2,619	4,402	15,764	53,702
Obwald	340	2,596	5,042	7,502	9,907	22,029	58,451	0	0	1,604	4,199	6,523	18,578	54,999
Nidwald	361	2,53	5,137	7,905	10,709	25,455	65,696	50	50	812	2,756	5,596	19,159	62,707
Glaris	581	2,837	5,572	8,874	12,164	30,297	94,726	0	357	2,361	4,393	6,793	23,237	81,708
Zoug	148	1,049	2,197	3,586	5,729	19,488	51,434	0	0	0	359	1,059	6,943	45,645
Friburg	601	3,372	6,893	10,986	15,443	40,909	111,188	0	124	1,406	3,633	6,242	27,191	105,74
Soleure	803	3,707	7,479	11,546	15,777	39,274	108,967	80	375	2,921	5,364	8,672	29,143	101,17
Basle-City	0	2,77	7,034	11,322	15,586	37,075	110,51	0	0	0	2,987	7,251	28,739	93,319
Basle-Country	0	2,617	6,498	10,917	15,667	41,732	124,296	0	0	0	2,534	6,18	28,722	107,828
Schaffhouse	569	2,97	6,18	9,961	14,15	36,512	97,717	60	90	1,863	4,28	6,645	25,079	93,525
Appenzell Outer-Rhodes	697	3,161	6,249	9,809	13,503	33,396	89,536	0	49	2,739	5,075	7,664	26,582	86,494

Продовження таблиці:

Appenzell Inner- Rhodes	629	2,6 01	4,99 3	7,52 5	10, 30 8	24,8 83	64, 82 4	0	4 8 0	1, 67	3, 15 5	5, 39 2	19, 33 6	62, 455
St Gall	376	3,1 41	7,10 2	11,4 75	16, 11 6	39,9 61	10 6,8 57	0	0	1, 01 5	3, 62 2	6, 53 1	28, 10 8	99, 717
Grisons	22	2,2 51	5,40 3	8,96 2	12, 58 5	32,2 74	93, 43 9	0	0	39 0	2, 69 1	5, 20 4	22, 37 8	82, 271
Argovia	0	2,3 75	5,72 2	9,28 3	13, 00 4	32,9 6	98, 24 9	0	1 2 2	1, 28 3	3, 23 7	5, 83 9	23, 38 8	85, 035
Thurgovia	179	2,8 07	6,04 3	9,34 4	12, 70 4	31,3 88	91, 20 5	0	0	68 3	3, 10 9	5, 74 7	22, 64 7	80, 293
Tessin	307	1,9 98	5,29 5	9,06 5	13, 13 8	35,7 48	11 0,5 78	40	4 0	72 1	1, 84 1	4, 18 9	24, 01 6	99, 484
Vaud	0	2,0 2	7,71 3	11,7 54	16, 02 7	41,8 97	13 1,4 9	0	0	63 0	3, 93	9, 06 8	27, 75 4	110 ,34 7
Valais	34	2,7 57	5,71 8	9,57 2	13, 87 6	40,4 77	11 1,3 49	34	3 4	47 7	2, 36 2	4, 10 4	22, 60 1	94, 233
Neuchâtel	474	3,6 31	7,94 4	12,3 88	17, 00 2	43,5 31	11 6,5 08	0	3 5 0	2, 44 7	6, 27	9, 51 6	32, 57 7	111 ,75 2
Geneva	25	1,9 69	5,78 8	10,3 98	15, 10 3	39,7 08	12 3,0 7	25	2 5	25	34 8	3, 09 3	24, 14 5	98, 891
Jura	479	3,3 8	7,17 5	11,8 17	16, 44 1	42,6 82	12 5,0 06	0	0	1, 61 6	4, 71	8, 59 3	30, 50 6	110 ,00 1
Тільки загальнод ержавні податки	0	13 3	432	936	1,8 38	9,97 6	45, 26 8	0	0	0	0	87	6,0 02	40, 842

Джерело: Джерело: складено автором за джерелами [32]

Як вже зазначалось раніше, податки в різних кантонах відрізняються, що створює різне податкове навантаження на населення в залежності від їх знаходження.

Це з одного боку допомагає більш глибоко регулювати місцеві бюджети, а з іншого- створює підґрунтя для внутрішньої міграції населення з метою ухилю від виплати податків.

Згідно з табл. 2.4. можемо побачити, що не лише рівні оподаткування відрізняються в залежності від кантону, а навіть можливе звільнення від оподаткування окремо визначених сум доходів населення. Така політика сприяє розвитку домогосподарств та підтримує життєдіяльність більш бідних регіонів, збільшуючи їх привабливість для мігрантів. Таким чином економіка кантонів, в яких активні процеси старіння населення, так званого «витіку мізків» або населення яких постраждало в наслідок природних катаклізмів чи пандемії- мають можливість нагромадження капіталу для подальшого розвитку підприємництва, виробництва, тощо.

2.3. Сутність, форма та види зловживання правом у фіскальній системі Швейцарії

Швейцарія має широку мережу угод про уникнення подвійного оподаткування доходів (і багатства). Угода про уникнення подвійного оподаткування (УПО) зі Сполученими Штатами Америки (США) стосується лише податків на прибуток.

Швейцарія, як правило, застосовує метод звільнення від оподаткування з прогресивною шкалою для кваліфікованого доходу з іноземного джерела, а не метод податкового кредиту. Однак, якщо інвестиційний дохід походить з країни, з якою Швейцарія уклала угоду про уникнення подвійного оподаткування, податковий кредит надається на невідшкодовану частину податків на дивіденди, проценти та роялті, що утримуються у джерела виплати.

Це стосується і так званого "додаткового податку у джерела виплати США". Швейцарські платіжні агенти, які мають статус "Кваліфікованого

посередника", за певних умов зобов'язані утримувати податки на дивіденди та проценти, отримані від імені американських клієнтів, зареєстрованих у Швейцарії. Цей додатковий податок становить 15% або 25% на дивіденди та 30% на проценти, який не включається до національного податку на доходи фізичних осіб у США. Цей додатковий податок у США повертається або зараховується в рахунок швейцарського податку. [38]

Швейцарія бере участь у спонтанному обміні інформацією про попередні податкові рішення, які вплинуть на попередні швейцарські податкові рішення, що діють з 1 січня 2018 року, а також в обміні звітами між країнами. [33]

Швейцарські дослідники виділяють десять стандартних випадків зловживання положеннями міжнародних фіскальних договорів стосовно утримання швейцарського податку.

Випадок перший відноситься до внутрішнього варіанту *treaty shopping*, коли Швейцарія виступає як країна резидентства. Швейцарська резидентна особа використовується лише для отримання доступу до міжнародного фіскального договору, укладеного Швейцарією з країною-джерелом доходу [22].

Швейцарський резидент звертається за наданням заліку з іноземного податку, утриманого в країні-джерелі виплати доходу. Пільги за міжнародним договором прямо чи опосередковано використовуються особами, які мають це право. Йдеться про використання так званих швейцарських кондуїтних («провідних») компаній або про компанії, які, хоч і не є кондуїтними, проте контролюються прямо чи опосередковано особами, які мають права отримання пільг за міжнародним фіскальним договором під час розподілу прибутку (так звані «базові» компанії).

Випадок другий відноситься до «зовнішнього» варіанту *treaty shopping*, коли Швейцарія виступає як країна-джерело виплати доходу. Резидент іншої Договірної Держави, зловживаючи правом, вимагає звільнення від

оподаткування у джерела виплати у Швейцарії з посиланням на пільги, надані міжнародним фіскальним договором. Таким чином, пільги прямо чи опосередковано використовуються особою, яка не має на них права [6, 14].

Цей випадок також відноситься до більш агресивних технік міжнародного фіскального планування з використанням похідних фінансових інструментів, які набули поширення останніми роками. Швейцарські активи, такі як акції (як правило, портфельні інвестиції) та облигації, передаються іноземною особою, яка не є резидентом договірної держави, іноземній незалежній особі, яка є резидентом договірної держави, з метою отримання доступу до пільг, передбачених міжнародними фіскальними договорами іншої договірної держави [19].

Подібна передача в результаті призводить до часткового або повного звільнення від швейцарського податку у джерела на дивіденди або відсотки на підставі міжнародного фіскального договору. Перерахування іноземною особою отриманих дивідендів або відсотків іншій іноземній особі не підлягає оподаткуванню у джерела. Третій випадок стосується «зовнішнього варіанту» *rule shopping*, коли Швейцарія є країною виплати доходу та резидентства одночасно. Іноземна компанія, яка є резидентом договірної держави, створює дочірню компанію в Швейцарії для отримання одночасного доступу до швейцарського механізму звільнення від оподаткування та до пільг, передбачених міжнародним фіскальним договором. Швейцарські активи, такі як акції (як правило, портфельні інвестиції) та облигації передаються іноземною особою своїй швейцарській дочірній юридичній особі (так звана техніка *cross-in*) [8, 9].

Така внутрішньогрупова передача в результаті призводить до повного звільнення від швейцарського податку. Виплата відсотків і дивідендів швейцарської дочірньої компанії іноземної материнської компанії не оподатковується у бенефіціара (наприклад, через пільгу, передбачену міжнародним фіскальним договором) чи зацікавлені особи уникають

швейцарського податку бенефіціара шляхом акумуляції доходу (через відсоткові позики чи долі, коли материнська компанія отримує прибуток від приросту капіталу) [17, 19].

Щодо процесу протидії зловживанню положеннями міжнародних фіскальних договорів у Швейцарії можна виділити кілька тенденцій. Одна вироблена швейцарською судовою практикою і полягає в тому, що при тлумаченні положень договору, крім його безпосереднього тексту, також слід враховувати мету договору, яку переслідували сторони відповідно до принципу взаємної довіри. Федеральна Фіскальна служба Швейцарії останнім часом ускладнила практику отримання фіскального відшкодування з метою протидії практиці зловживання положеннями міжнародних фіскальних договорів із посиланням на неписані вимоги щодо наявності фактичного (бенефіціарного) права на дохід навіть у тому випадку, якщо сам текст міжнародного договору про це безпосередньо не згадує [21, 32].

Також намітилася тенденція у швейцарській судовій практиці з адміністративних справ, відповідно до якої автономні умови міжнародних фіскальних договорів підлягають тлумаченню відповідно до судової практики з національного права та, отже, тенденція надання національному праву непрямого міжнародного впливу.

Водночас у швейцарській договірній практиці з'явилася тенденція, викликана зовнішніми причинами. Традиційна швейцарська міжнародна договірна політика полягала в тому, що положення, спрямовані на протидію зловживанню, прямо не включалися до текстів міжнародних договорів. Існує лише кілька швейцарських знакових судових справ щодо тлумачення двосторонніх домовленостей, спрямованих проти зловживань [39].

З дати Укладання Угоди про оподаткування заощаджень між ЄС та Швейцарією від 26 жовтня 2004 року та відкликання застереження щодо ст.26 Модельної конвенції ОЕСР, Швейцарія переглянула та уклала кілька міжнародних фіскальних договорів і, таким чином, переглянула або ввела

кілька положень проти зловживань відповідно до швейцарського права міжнародних договорів [39].

В останні роки, відповідно до вимог іноземних держав-партнерів Швейцарії, специфічні положення стали включатися до міжнародних договорів, спрямованих, переважно, на боротьбу з кондуїтними («провідними») компаніями.

Однією із стандартних двосторонніх застережень є застереження проти зловживань, витримане на кшталт англійського права (*conduit clause*), яка вперше було запроваджено швейцарське право міжнародних договорів під час укладання угоди про уникнення подвійного оподаткування між Великобританією і Швейцарією від 1977 року [31, 34].

Інше стандартне застереження засноване на підході США (*look-through clause*). Дане застереження вперше з'явилося в угоді про уникнення подвійного оподаткування між Францією та Швейцарією від 1966 року в редакції протоколу 1997 року, а також закріплене у складному механізмі обмеження вигод (*limitation of benefits «LOB»*), встановленому у ст.22 Угоди про уникнення подвійного нал. між США та Швейцарією від 1996 року [32].

В останні роки у швейцарських міжнародних фіскальних договорах з'явилися положення, які прямо допускають можливість застосування односторонніх національних охоронних концепцій, спрямованих проти зловживання, а також національних судових концепцій [19].

Ця тенденція намітилася у Швейцарії після прийняття у 2003 році поправок до Коментарю до Модельної конвенції ОЕСР, а також після виникнення теоретичної суперечки щодо двох принципових питань: 1) чи застосовні односторонні національні правила та національна судова практика у відносинах між двома суверенними державами?; 2) чи існує неписаний міжнародний принцип заборони зловживання положеннями міжнародних договорів? [39]

Крім того, спостерігається процес посилення впливу права ЄС на швейцарське право, відповідно до якого окремі положення міжнародних договорів і навіть внутрішні фіскальні норми тлумачаться не на підставі коментарів ОЕСР, а відповідно до практики Суду ЄС.

Відповідно до принципу загального тлумачення, суди та адміністративні органи держави повинні брати до уваги рішення інших сторін, а також рішення судів третіх країн при тлумаченні міжнародних фіскальних договорів, заснованих на Модельній конвенції ОЕСР [32].

Протягом останніх двох десятиріч цей принцип привертав особливу увагу у науковій літературі у зв'язку з поліпшенням доступу вчених до іноземних судових рішень. Однак швейцарські дослідники зазначають, що швейцарські суди, як і раніше, недостатньо застосовують принцип «загального тлумачення» та відмовляються від посилань на іноземні судові рішення [32].

Оскільки відповідно до німецької дуалістичної конституційно-правової моделі міжнародний договір стає частиною правової системи Німеччини лише після ухвалення спеціального ратифікаційного закону. Як уже зазначалося вище, нині у швейцарській адміністративній практиці існує тенденція до широкого тлумачення вимог міжнародних фіскальних договорів про наявність фактичного права на дохід, а також тенденція включати різні національні концепції протидії ухилянню від оподаткування цієї вимоги [32].

Федеральна Фіскальна Служба Швейцарії комбінує різні факти, які були визнані судовою практикою протягом останніх 25 років стосовно різних двосторонніх положень проти зловживань і цей процес можна визнати одним із проявів інституційного механізму у Швейцарії [30].

Підсумовуючи можна зробити висновки, що принцип заборони зловживання правом забороняє неналежну реалізацію права з метою захисту інтересів, які право не повинно захищати. Неписаний міжнародно-правовий договірний принцип заборони зловживання положеннями міжнародного фіскального договору, таким чином, належить до мети угоди сторін. Розвиток

швейцарського права Федеральним Судом Швейцарії в тому напрямі, що при тлумаченні міжнародних договорів слід брати до уваги, поряд з текстом, що саме сторони реально розуміли під метою, укладається в рамки міжнародно-правового принципу сумлінності, який все частіше застосовується судовою системою Швейцарії.

Іноземні громадяни, які переїжджають до Швейцарії, можуть бути оподатковані одноразовим податком, якщо вони не працюють у Швейцарії за наймом. Це оподаткування базується на фактичних річних витратах на проживання платника податків, тобто податок розраховується на основі загальної річної вартості витрат на проживання платника податків у Швейцарії та за її межами на себе та членів своєї сім'ї, які перебувають на його утриманні. На сьогоднішній день на федеральному рівні та в більшості кантонів ці витрати повинні становити щонайменше семикратну вартість оренди житла платника податків або сплаченої орендної плати, або мінімум 400 000 швейцарських франків. У деяких кантонах встановлені вищі мінімальні суми, а для громадян країн, що не є членами ЄС/ЄАВТ, можуть діяти інші правила. Закон також передбачає додатковий мінімальний розрахунок, згідно з яким податок не може бути нижчим, ніж податок на визначені валові елементи доходу і багатства відповідно до звичайного податку в Швейцарії. До них відносяться всі доходи зі швейцарських джерел, а також доходи, щодо яких платник податків претендує на звільнення від іноземного оподаткування відповідно до угоди про уникнення подвійного оподаткування, укладеної Швейцарією. Одноразове оподаткування було скасовано в різних кантонах на референдумі (наприклад, Цюріх, Шаффхаузен, Аппенцель-Ауссерроден, Базель-Ландшафт і Базель-Штадт). [38]

Податкові декларації, як правило, подаються в кантоні, де платник податків є/був резидентом на кінець відповідного податкового періоду. Дедалі частіше податкові декларації та додатки до них можна подавати в електронному вигляді. Офіційні дати подання декларацій у різних кантонах

відрізняються, наприклад, у кантоні Цюрих - 31 березня, кантоні Цуг - 30 квітня, кантоні Люцерн - 31 березня (або в день, зазначений на податковій формі), кантоні Во - 15 березня і кантоні Женева - 31 березня наступного календарного року, але за запитом зазвичай надається продовження терміну подання. Подружні пари подають спільну податкову декларацію. [38]

Іноземні працівники, які мають дозвіл на перебування, але не мають посвідки на проживання, підлягають сплаті податку на заробітну плату. Станом на 1 січня 2021 року правила утримання податку на заробітну плату суттєво змінилися. Однак, як і раніше, працівники з річною зарплатою бруто 120 000 швейцарських франків або більше, з доходами, що не підлягають оподаткуванню податком на заробітну плату, або з чистими активами, що перевищують певний поріг, зобов'язані подавати податкову декларацію. Ці платники податків повинні отримати податкові форми від податкових органів до 31 березня наступного року. [37]

Платники податків, які є резидентами Швейцарії і сплачують податок у джерела, але не досягли порогу в 120'000 швейцарських франків оподаткованого доходу, також можуть запросити податкові форми і подати податкову декларацію. Це дозволить їм вимагати певні відрахування, які не враховуються при розрахунку ставки податку на заробітну плату (наприклад, додаткові внески до швейцарської пенсійної системи тощо). [34]

Для платників податків, які не є резидентами Швейцарії, застосовуються інші правила. Вони можуть бути зобов'язані сплачувати податки на заробітну плату, але їхній обов'язок/право подавати податкову декларацію обмежений.

Після отримання податкової декларації компетентний кантональний податковий орган розпочинає офіційний процес нарахування податків. Податковий орган може запросити додаткову інформацію або документи, якщо це необхідно. Врешті-решт, платнику податків буде видано офіційне податкове повідомлення, в якому зазначаються фактори, що підлягають оподаткуванню. Податкове повідомлення набуває законної сили, якщо

протягом 30 днів після його отримання не буде подано заперечень. На його підставі виписуються остаточні податкові рахунки-фактури.

Швейцарський податок у джерела стягується з доходів у вигляді відсотків і дивідендів зі швейцарських джерел, з призів у швейцарських лотереях і з певних страхових виплат. Податок у джерела виплати повинен бути вирахований боржником із суми, що підлягає виплаті одержувачу.

У випадках, коли одержувач є резидентом Швейцарії, податок у джерела виплати повертається, якщо відповідний дохід належним чином задекларований для цілей прибуткового оподаткування. Податок покликаний заохотити вітчизняних платників податків декларувати свої інвестиційні доходи.

Для платників податків-нерезидентів податок у джерела виплати є остаточним податковим навантаженням. Часткове або повне відшкодування надається лише на підставі угоди про уникнення подвійного оподаткування, укладеної між Швейцарією та країною, резидентом якої є одержувач доходу.

Дослідження сутності зловживання правом з позиції швейцарського податкового права представляє інтерес через те, що дотепер поняття зловживання правом є предметом гострої дискусії серед представників юридичної науки.

Податкова система Швейцарії складається з трьох рівнів оподаткування: федерального, кантонального та комунального. Федеральна податкова система є загальною для всіх платників податків і, крім податку на прибуток, включає податок на додану вартість (ПДВ) та податок на доходи у джерела (наприклад, при виплаті дивідендів). На федеральному рівні немає податку на багатство. [38]

Через федеративний устрій Швейцарії кожен з 26 кантонів має власну податкову систему. Більшість податкових законів у кантонах було гармонізовано в 1995 році. Однак кантони все ще мають значний ступінь незалежності, особливо щодо податкових ставок та тлумачення податкового

законодавства. Це призводить до значних відмінностей в оподаткуванні та податкової конкуренції між кантонами. [20]

Кантональна та комунальна податкові системи включають податки на доходи та майно, а також податки на спадщину та дарування. Крім того, приріст капіталу від продажу нерухомості, включаючи участь у нерухомості через інші класи активів (наприклад, акції компанії, що займається нерухомістю), оподатковується податком на приріст капіталу від нерухомості на кантональному рівні.

Приріст капіталу від продажу рухомого майна, що є частиною приватного майна фізичної особи, як правило, звільняється від оподаткування. Винятки стосуються приросту капіталу від нерухомості, а також професійної діяльності з торгівлі цінними паперами та комерційних активів.

Швейцарія має тривалу судову практику у сфері податкових зловживань та шахрайства як на національному, так і на міжнародному рівні. Кілька принципів, що випливають із судової практики, доповнюють принципи, викладені у швейцарському законодавстві.

Особливо в останні роки спостерігається тенденція до більш суворої судової практики щодо критерію бенефіціарної власності. Критерій бенефіціарної власності має вирішальне значення як у національному, так і в міжнародному податковому праві, особливо у справах, пов'язаних з поверненням податків, утриманих у джерела (наприклад, при виплаті дивідендів).

Швейцарська Конфедерація виробила такий підхід до зловживання правом у статті 2 ЦК Швейцарії, відповідно до якого неприпустимим є будь-яке здійснення своїх прав, неприємне початкам доброї совісті («Кожен при здійсненні своїх прав і виконанні своїх обов'язків повинен чинити по добрій совісті. Очевидне зловживання правом неприпустимо») [33].

Поряд із позитивним зобов'язанням у податковому праві може застосовуватися і метод негативного зобов'язання, який передбачає примус платника податків до певної поведінки за допомогою загальних заборон.

Однією з таких заборон є концепція заборони зловживання правом, встановлена у швейцарському законодавстві та правозастосовчій практиці. Згідно з швейцарським підходом зловживанням правом визнається здійснення суб'єктивного права в суперечності з доброю совістю, добрими звичаями. Швейцарський підхід передбачає, що зловживання правом це така форма реалізації права, коли суб'єкт не співвідносить свою поведінку з принципом справедливості [33].

Тлумачення норм внутрішнього податкового права Швейцарії це, передусім, пошук відповіді питання який зміст укладено у національній нормі податкового законодавства. Принципове питання у тому, формальне чи економічне тлумачення має бути застосовано до конкретної норми закону. Законодавець може заповнити зміст норми як суто юридичним, і економічним змістом.

З погляду швейцарського підходу, норми закону, пов'язані з юридичними обставинами, слід тлумачити, використовуючи формальний підхід таким чином, що обрана сторонами незвичайна цивільно-правова конструкція угоди прирівнюється в цих обставинах до звичайної конструкції з метою оподаткування. Норма податкового закону може бути пов'язані з певними економічними обставинами – таку норму слід тлумачити, з природи економічних відносин сторін [31, 36].

Починаючи з рішення Верховного суду Швейцарії від 19 грудня 1984 року щодо ст.21 абз.1 п. із Закону Швейцарії «Про Прямий федеральний податок» Федеральний Суд Швейцарії у своїй практиці неодноразово підкреслював, що у разі застосування податкової норми, яка пов'язана з економічними обставинами, допустимість економічного тлумачення залежить

від цього, чи є у справі причини, які свідчать про ухиляння від сплати податку [33].

Внаслідок чого, наприклад, норма ст.20 абз.1 п. із Закону Швейцарії «Про прямий федеральний податок», відповідно до якої виплата, розподіл прибутку, розподіл майна за підсумками ліквідації юридичної особи, а також інші грошові права, пов'язані з будь-якою участю в капіталі, є доходом від рухомого майна, пов'язана безпосередньо з економічним змістом [33].

Таким чином, для застосування цієї статті підтвердження наміру ухилитися від оподаткування не є обов'язковим, оскільки підлягає застосуванню принцип економічного тлумачення (пріоритету суті над формою).

У швейцарській доктрині також можна зустріти думку щодо того, що тлумачення податкової норми може опосередковано залежати від економічних обставин. Відповідно до цього погляду, використовується непряма прив'язка до юридичних категорій та *prima facie* прив'язка до юридичних обставин. З непрямої прив'язки юридичні категорії мають тлумачитися з економічної погляду.

Відповідно до цього принципу, який у Швейцарії отримав назву принципу «номінальної вартості», будь-яка грошова виплата з боку господарського товариства є оподатковуваним доходом [33].

На підставі параграфа 5 німецького Закону про податкову систему від 13 грудня 1919 року в редакції від серпня 1925 року та коментаря до нього Енно Беккера, на початку 30-х років двадцятого століття швейцарський юрист Ернст Блюменштайн (Ernst Blumenstein) зазначив, що оскільки текст норми податкового закону утворює межі її тлумачення, то не може йтися про ухилення від податків [36, 40].

Відповідно до цієї доктрини податкові органи повинні щоразу досліджувати чи відповідають фактичні обставини правочину, як вони виглядають у обраній цивільно-правовій формі, податковим наслідкам такого

правочину. Податкові органи тільки в тому випадку можуть оскаржити обрану платником податків цивільно-правову форму правочину, якщо сама норма податкового права явно прив'язана до певного цивільно-правового інституту [38].

Відповідно до доктрини Ернста Блюменштайна ухилення від податку характеризується трьома передумовами [32]:

- 1) незвичайною поведінкою (об'єктивний елемент);
- 2) наміром податкової економії (суб'єктивний елемент);
- 3) здійснення податкової економії (ефективний елемент).

Відповідно до цієї доктрини фактично реалізовані обставини не мають значення. Відбувається заміна реалізованих обставин «фіктивними» обставинами, які б відповідали меті досягнення економічного результату. Якщо має місце ухилення від оподаткування, то, відповідно до доктрини Ернста Блюменштайна, податки мають стягуватися відповідно до тих фактичних та юридичних обставин, які мали б місце при нормальному ході речей [32].

Доктрина ухилення від оподаткування Ернста Блюменштайна підпорядковується фіктивним обставинам, це означає, що реально здійснені дії оспорується податковими органами не з економічного погляду, а замінюються на «фіктивні» обставини [38].

«Фіктивні» обставини справи виконують роль критеріїв застосування конкретної податкової норми закону, на підставі якої відбувається оподаткування. За допомогою застосування такого методу фікції, реалізовані обставини «підганяються» під податкову норму, що застосовується [38].

Суб'єктивний елемент концепції ухилення від оподаткування ґрунтувався на коментарі до параграфу 5 німецького Закону про оподаткування від 13 грудня 1919 року в редакції від серпня 1925 року, відповідно до якого особа, яка підлягає оподаткуванню, повинна мати намір

ухилитися від оподаткування таким чином: “мова повинна йти від оподаткування шляхом зловживання нормами цивільного права [33]:

а) податкове законодавство очікує на те, що певні економічні відносини будуть оформлені за допомогою належних конструкцій цивільного права, що відповідають суті економічних відносин;

б) платник податків повинен мати намір ухилитися від оподаткування;

в) це має виражатися у тому, що платник податків використовує неналежні правові конструкції;

г) внаслідок використання неналежної форми цивільно-правового правочину платник податків повинен домагатися того самого економічного результату, якого він досяг при належному цивільно-правовому оформленні правочину.

Необхідно згадати два найбільш ранніх рішення Федерального суду Швейцарії від 18 жовтня 1900 року у справі *Erben Honegger-Steiner* і від 3 лютого 1919 року у справі *Genossenschaft Schweiz Kaeseexportfirmen*, у яких суд дійшов висновку, що у податкових питаннях необхідно базуватись на суті угоди, а не її юридичному оформленні [31].

У двох згаданих ранніх рішеннях Верховного суду Швейцарії було закладено основи телеологічного (економічного) тлумачення на нормативному рівні.

У рішенні від 27 червня 1919 року у справі *A.-G. Columbus* Федеральний суд Швейцарії визнав, що формальне місцезнаходження юридичної особи в кантоні Швейцарії автоматично не тягне за собою визнання її як податкового резидента цього кантону, якщо в іншому кантоні фактично знаходиться місце прийняття суттєвих рішень щодо управління даною юридичною особою. Формальна присутність юридичної особи у певному кантоні з метою зменшення оподаткування має призводити до надання податкових пільг [31].

Суд ЄС нині називає подібні корпоративні освіти як «абсолютно штучні конструкції» (*wholly artificial arrangements*). У вищезгаданому ранньому

рішенні Федерального суду Швейцарії щодо компаній-поштових скриньок можна побачити перший випадок застосування швейцарським судом концепції зловживання правом.

Пізніше Федеральний суд Швейцарії почав застосовувати доктрину Ернста Блюменштайна, відповідно до якої податки можуть підлягати нарахуванню відповідно до «фіктивних» обставин. У відомій у Швейцарії справі від 1 грудня 1933 року стосовно компанії *Societe pour l'industrie de l'aluminium* Федеральний суд Швейцарії вже застосував доктрину Ернста Блюменштайна [33].

На відміну від доктрини Ернста Блюменштайна сучасна швейцарська судова практика не обмежується дослівним текстом податкової норми межі її тлумачення. Розвиток права відбувається лише на рівні тлумачення норми права. Суть процесу тлумачення норми права полягає у пошуку її дійсного сенсу[33].

Застосування судами принципу *contra verba legis* розширює сферу застосування юридичної норми, виходячи за межі її тексту, домагаючись розуміння суті норми. Відповідно до телеологічного методу з'ясування сенсу правової норми є метою тлумачення. Оскільки дослівний текст норми більше не є межею її тлумачення, у пізніший період розвитку швейцарської судової практики застосування загальної концепції ухилення від оподаткування стало надмірним, щоб застосувати відповідне оподаткування [33].

Після рішення Федерального суду Швейцарії від 19 грудня 1984 року на підставі ст.21 абз.1 п.1 Закону Швейцарії «Про прямий федеральний податок» допустимість економічного тлумачення податкової норми, безпосередньо прив'язаної до економічних обставин, не залежить від того, чи виконані передумови для застосування концепції заборони ухилення від оподаткування.

Вже в більш ранньому рішенні від 13 липня 1956 Федеральний суд Швейцарії на підставі статті 49 абз.1 п.б Рішення Федеральної ради Швейцарії «Про збір на оборону» ухвалив, що наявність ухилення від оподаткування не

є необхідним для визнання наявності прихованого розподілу прибутку [31, 35].

Розвиток швейцарської судової практики вищезгаданого принципу тлумачення *contra verba legis* обмежує область буквального тлумачення тексту нормативного акту: право судді відхилитися від передбаченої законом норми, виводиться у Швейцарії з принципу заборони на зловживання правом, встановленого у статті 2 абзаці 2 ЦК Швейцарії зловживання правом немає правового захисту». Навіть незважаючи на те, що принцип заборони на зловживання правом, встановлений у статті 2 абзаці 2 ЦК Швейцарії, частково ґрунтується на принципі римського права *exceptio doli generalis*, у своїй остаточній редакції він завдячує своєю появою Ойгену Хуберу – автору ЦК Швейцарії [31, 35, 38].

У римському праві застереження *exceptio doli* мало дуже широке поле застосування. Воно було одним із найважливіших засобів правового захисту. Цей спосіб захисту позивача міг обмежити силу формального права, коли його застосування призводило б до порушення балансу інтересів сторін [40, 41].

Принцип заборони на зловживання правом, закріплений у статті 2 абзаці 2 ЦК Швейцарії, був витлумачений Федеральним судом Швейцарії так: «Заборона на зловживання правом забороняє такий спосіб застосування правового інституту, який не сумісний з його основною метою, для реалізації інтересів, які цей правовий інститут не повинен захищати». Звідси випливає, що з метою протидії зловживанням на практиці можливе використання методу фікції та оподаткування не відповідно до фактичних обставин та використаних цивільно-правових конструкцій, а з тими, які мали б місце за відсутності наміру зловживання правом для мінімізації податкового тягаря [40, 41].

З концептуальної точки зору заборона на зловживання правом, встановлена у статті 2 абзаці 2 ЦК Швейцарії, та виведена з нього заборона на ухилення від оподаткування шляхом зловживання правом у Швейцарії

відрізняють від загальної концепції ухилення від оподаткування відповідно до доктрини Ернста Блюменштайна [33].

Таким чином, заборона на зловживання правом ґрунтується на нормативно-правовому акті та не підпорядковується будь-яким «фіктивним обставинам», а забороняє реалізацію вимоги, що впливає з обставин у разі явного зловживання правом. Наявність наміру ухилитися від оподаткування є типовою ознакою загальної швейцарської концепції ухилення від оподаткування відповідно до доктрини Ернста Блюменштайна [33].

При цьому принцип заборони зловживання правом націлений насамперед на мету юридичної конструкції та забороняє невідповідне меті застосування цивільно-правового інституту для реалізації інтересів суб'єкта, які цей цивільно-правовий інститут не повинен захищати.

Слід зазначити, що правоздатність національної чи іноземної юридичної особи у разі зловживання правом може не визнаватись для цілей швейцарської оподаткування. У своєму рішенні від 25 вересня 2009 Федеральний суд Швейцарії дійшов висновку, що юридична незалежність юридичних осіб від економічно контролюючих їх фізичних осіб може бути лише іноді усунена з точки зору концепції так званого «наскрізного підходу» [32].

Ця концепція передбачає ідентичність економічних інтересів юридичних і фізичних осіб, що стоять за ними, і, зокрема, коли використовується посилення на економічну незалежність юридичних осіб для того, щоб обійти приписи законодавства або “ущемити” права третіх осіб – у цьому випадку йдеться про зловживання фізичною особою при використанні контрольованої нею юридичної особи та про невизнання юридичної правоздатності національної чи іноземної юридичної особи для того, щоб перешкодити зловживанню правовим інститутом, який намагаються використати для реалізації інтересів, які цей правовий інститут не покликаний захищати [32].

Наслідки невизнання юридичної правоздатності юридичної особи полягають у тому, що прибуток та капітал, які формально належать юридичній особі, для цілей швейцарського оподаткування належать до учасників, які стоять за такою юридичною особою.

Якщо принцип заборони зловживання правом і виведений із нього заборона ухилення від оподаткування мають нормативно-правове обґрунтування у статті 2 абзацу 2 ДК Швейцарії і застосовують у сфері застосування швейцарських федеральних законів чи міжнародного договору, те, як здається, виникає конфлікт з вимогою застосування міжнародного права, встановленим у статті 190 Федеральної Конституції Швейцарії [32, 36].

Федеральні закони та міжнародне право є, відповідно до статті 190 Федеральної Конституції Швейцарії, обов'язковими для Федерального суду Швейцарії та інших органів. Сучасна швейцарська правозастосовна практика визнає право судді (у разі явного зловживання) усунути неявні правові прогалини і таким чином відхилитися від передбаченої законом норми безпосередньо з принципу заборони довільних дій з боку органів державної влади, встановленого статтею 9 Федеральної конституції Швейцарії [25, 34].

Такий розвиток права Швейцарії був доктринально обґрунтований Томасом Гехтером за допомогою концепції практичної відповідності, яка, з одного боку, базується на принципі єдності конституції Швейцарії, а, з іншого боку, на принципі рівнозначності всіх конституційних прав.

Принцип заборони зловживання правом та похідна судова концепція заборони ухилення від оподаткування шляхом зловживання правом виводиться відповідно до швейцарської судової практики безпосередньо з принципу заборони свавілля відповідно до статті 9 Федеральної Конституції Швейцарії і, таким чином, у сфері застосування федеральних законів чи міжнародного права немає конфлікту з вимогою застосування федеральних законів та міжнародних договорів, встановленим у ст.190 Федеральної

Конституції Швейцарії, інакше кажучи та, й інша правозастосовна практика виходить з норм Федеральної Конституції Швейцарії [32].

У цьому напрямі було розглянуто і знакову справу адміністративного суду кантону Цюрих від 31 серпня 2005 года. У цьому рішенні адміністративний суд послався на принцип заборони свавілля, встановлений статтею 9 Федеральної Конституції Швейцарії [32, 36].

Адміністративний суд, зокрема, зазначив, що: «Підставою служить принцип заборони свавілля, встановлений ст.9 Федеральної Конституції Швейцарії, який дозволяє проводити коригування законодавчого регулювання, що застосовується, у тому випадку, якщо наслідки тлумачення такої норми призводять до неприйнятних податкових наслідків [32].

Це відповідає також практиці застосування принципу заборони свавілля Федеральним судом Швейцарії, коли тлумачення певної норми перебуває у явній невідповідності з фактичними обставинами справи і коли таке тлумачення порушує безперечний правовий принцип чи відповідає принципам рівноправності».

Швейцарський досвід дозволу колізій між положеннями конституції, національним та міжнародним правом може сприяти гармонізації положень міжнародних податкових договорів та національних норм законодавства України для встановлення балансу фіскальних інтересів держави, виконання міжнародних зобов'язань України та умов для залучення іноземних інвестицій в економіку без шкоди для національної податкової бази.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОЇ СИСТЕМИ В ШВЕЙЦАРІЇ

3.1. Шляхи удосконалення фіскальної системи Швейцарії

Для визначення періоду та масштабів консолідації бюджету існує кілька методик. У нашому випадку доцільно використати наративний підхід, що дозволяє за допомогою аналізу нормативних та декларативних документів проаналізувати період найбільш активного фіскального стиску та визначити його масштаби. [34]

Проблема визначення епізодів фіскальної консолідації на основі нормативних актів Швейцарської конфедерації зводиться до того, що цільові показники можуть бути досягнуті і без будь-яких дискреційних заходів з боку національного уряду, тобто стабілізація дефіциту може бути спричинена виключно факторами покращення загальної макроекономічної кон'юнктури, а не цілеспрямованими кроками уряду.

На думку Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Групи двадцяти найбільших розвинутих країн і країн, що розвиваються (G20), нинішнє оподаткування великих міжнародних корпоративних груп більше не є прийнятним. Вони хочуть запровадити спеціальні правила оподаткування для великих міжнародних корпоративних груп у зв'язку зі зростаючою глобалізацією. [37]

Близько 140 країн, включаючи Швейцарію, визнали, що великі міжнародні корпоративні групи повинні сплачувати щонайменше 15% податку на прибуток. У деяких випадках у Швейцарії ця ставка є нижчою. [37]

Тому Федеральна Рада та Парламент хочуть запровадити мінімальне оподаткування для великих міжнародних корпоративних груп. Для всіх інших

компаній змін не буде. Отже, у Федеральній Конституції необхідно створити основу, яка б чітко дозволяла таке нерівне ставлення до компаній.

У перехідному положенні Федеральна конституція надає Федеральній раді вказівки щодо того, як вона повинна впроваджувати мінімальне оподаткування. Постанова має діяти до тих пір, поки її не буде замінено федеральним законом. Федеральній раді повинна представити цей федеральний закон щонайпізніше через шість років.

Якщо мінімальна ставка податку не буде досягнута, то нестача буде стягнута за допомогою додаткового податку. В іншому випадку, замість Швейцарії нестачу можуть стягувати інші держави. Додатковий податок є федеральним податком. Однак, як і у випадку з нинішнім прямим федеральним податком, він буде впроваджуватися кантонами.

Фінансовий вплив цього мінімального оподаткування є незрозумілим, оскільки він значною мірою залежить від законодавства інших країн і від поведінки компаній. Крім того, неможливо оцінити всі елементи реформи. Щорічні надходження від додаткового податку оцінюються приблизно в 1 - 2,5 млрд швейцарських франків на початковому етапі. [24]

Мінімальне оподаткування зробить Швейцарію менш привабливою з податкової точки зору. Це може призвести до того, що компанії переїдуть або взагалі вирішать не створювати базу в Швейцарії, що може призвести до зниження надходжень від корпоративних податків та інших зборів.

Податкова конкуренція всередині Швейцарії також буде дещо обмежена. Високоподаткові кантони стануть більш привабливими порівняно з низькоподатковими. Адміністративне навантаження на компанії та органи влади також зросте.

75% надходжень від додаткового податку підуть до тих кантонів, де великі компанії раніше оподатковувалися за нижчою ставкою, що означає, що ці надходження можуть бути використані цільовим чином там, де підвищення податку призведе до втрати привабливості регіону. Водночас, частина

надходжень буде спрямована до системи фіскального вирівнювання і, таким чином, принесе користь усім іншим кантонам. Кантони прийматимуть суверенні рішення щодо використання своїх надходжень, але повинні враховувати інтереси громад. [27]

Конфедерація матиме право на 25% надходжень. Частина цих надходжень також надходитиме до національної системи фіскального вирівнювання, а решта використовуватиметься федеральним урядом для підвищення привабливості територій по всій Швейцарії. [27]

Податкове навантаження у Швейцарії є низьким порівняно з іншими країнами, що значною мірою відображає значні неподаткові обов'язкові внески до системи охорони здоров'я та пенсійної системи, які управляються приватними установами. Оподаткування особистих доходів і трудових доходів є відносно високим, тоді як оподаткування споживання є низьким. Емпіричні дослідження економік країн ОЕСР та Швейцарії, зокрема, вказують на те, що зміщення акценту в оподаткуванні з особистого доходу на оподаткування споживання посилить стимули до економічної активності. Структура податкового навантаження на підприємства може бути покращена, щоб усунути перешкоди для зростання малих підприємств. Скорочення щедрих положень, які дозволяють вираховувати процентні платежі з оподаткованого доходу фізичних осіб, зменшило б стимули для домогосподарств надмірно використовувати свої статки, що сприяло б фінансовій стабільності та справедливості податкової системи. Хоча податкова конкуренція між місцевими органами влади посилює фіскальну дисципліну, негативні побічні ефекти на справедливість можна зменшити, в тому числі за рахунок більшої опори на оподаткування нерухомості в муніципалітетах.

Перехід від оподаткування доходів до оподаткування споживання може бути корисним для стимулювання економічної активності. Ці переваги можуть бути більшими, якщо знизити податки на доходи фізичних осіб, а не внески на

соціальне страхування, оскільки податок на доходи фізичних осіб також перешкоджає підприємницькій діяльності та інвестиціям у більш широкому розумінні. Швейцарські емпіричні дослідження свідчать про сприятливий вплив на добробут, коли надходження від непрямих податків замінюються надходженнями від податку на доходи фізичних осіб, тоді як результати є неоднозначними, коли зменшуються внески на соціальне страхування. [37]

Федеральна шкала податку на доходи фізичних осіб має чітко виражену прогресивну структуру, причому скромні доходи оподатковуються за нульовою або низькою граничною ставкою. Податки на доходи фізичних осіб у кантонах, як правило, менш ефективно перерозподіляють доходи, оскільки стимули для залучення високодохідних громадян знижують прогресивність податкової шкали, а також тому, що існує певна тенденція до проживання високодохідних громадян у кантонах з низькими податками. Таким чином, податкова реформа, яка підвищує федеральні податки на споживання та знижує федеральні податки на доходи фізичних осіб, може збільшити податковий тягар на домогосподарства з низькими доходами. Одним з варіантів того, як зробити так, щоб домогосподарства зі скромними доходами отримали вигоду від такої реформи, було б підвищення трансфертів, які федеральний уряд виплачує домогосподарствам з низькими доходами, щоб знизити вартість обов'язкового медичного страхування, поступово зменшуючи їх у міру зростання особистих доходів населення. [34]

3.2. Шляхи удосконалення фіскального регулювання у Швейцарії

Пропонуємо використання досвіду деяких практик фіскального регулювання в світі, для розробки позитивних змін в фіскальній політиці кантонів Швейцарії.

При аналізі існуючих практичних фіскальних регулювань в конфедераціях кантонів Швейцарії виникає питання про потенційне розширення структури фіскального союзу та поглиблення інтеграції в цій області. Представляється, що ці перспективи досить туманні і поглиблення координації за будь-якими напрямками (фіскальне регулювання, система перерозподілу, повноцінна податкова гармонізація) малоймовірно. Виключення становить, вірогідно, ймовірне застосування процедур контролю та регулювання. [24]

Не можна сказати, що інститути конфедерації зайняті виключно дискусіями щодо можливого бюджету та не розглядають перспективи реформування контрольних механізмів процедури стабільності та зростання. Останнім часом розвиток отримала ініціатива фіскальної ради щодо можливості більш гнучкого застосування норм та механізмів (з метою уникнення зайвої проциклічності пакту та дозволити кантонам здійснювати експансіоністську податково-бюджетну політику на знижувальній хвилі економічного циклу).

Однак питання про більш гнучкі форми порушує іншу важливу проблему автоматизму застосування коригувальних та превентивних заходів, що ускладнює всю інституційну структуру пакту.

Більш того, надмірна гнучкість у застосуванні норм може призвести до зловживань з боку окремих кантонів, а також проблеми вибірковості комісії, а отже втрати певної міри легітимності її дій. Привертає увагу, що «свіжіше» повідомлення Комісії вказує на схильність до більш жорсткого контролю за національними бюджетами на підвищувальній хвилі економічного циклу (при цьому відданість ідеї гнучкості застосування норм зберігається). Таким чином, вектор діяльності Комісії все ж таки спрямований у бік контролю та регулювання. [34]

Цікаво, що всі існуючі на цей час заходи в галузі фіскальної інтеграції в Швейцарії здебільшого так чи інакше спираються на інструменти обмеження та контролю.

Подружні пари у Швейцарії оподатковуються спільно, тобто доходи і чисте майно подружжя об'єднуються і оподатковуються як єдине ціле. Отже, подружні пари можуть опинитися у вищій податковій групі через прогресивний характер податків у поєднанні з рівнем спільного доходу та чистого майна. Це може призвести до значно вищого прямого федерального податкового навантаження, ніж у неодружених пар, які перебувають у такому ж економічному становищі. Згідно з кантональним законодавством, коригування, як правило, має достатньо зменшити суму податку. Тому нерівність стосується насамперед прямого федерального податку. Це явище відоме як "шлюбний штраф". У свою чергу, чинна податкова система Швейцарії часто сприяє ситуаціям, коли один з подружжя (як правило, жінка, що зумовлено переважаючим розподілом ролей у суспільстві) зменшує або навіть припиняє свою професійну діяльність. [24]

У відповідь на це надмірне оподаткування, що виникає внаслідок спільного оподаткування доходів обох подружніх пар, і як непряма протидія народній ініціативі щодо запровадження індивідуального оподаткування, Федеральна рада опублікувала попередній законопроект про індивідуальне оподаткування з відповідним пояснювальним звітом у грудні 2022 року. Наразі триває громадське обговорення як законопроекту, так і звіту.

Згідно з попереднім законопроектом, планується, що подружжя подаватиме свої податкові декларації окремо. У свою чергу, вони оподатковуються окремо, як неодружені пари. Така пропозиція щодо індивідуального оподаткування в першу чергу принесе користь подружнім парам, дохід яких ділиться порівну. Дійсно, відповідно до прогресивності податкової шкали, податковий тягар домогосподарств сильно залежить від розподілу доходів. Як наслідок, подружні пари, які не мають вторинного

доходу або мають низький вторинний дохід, можуть зіткнутися з додатковим податковим тягарем і фактично будуть дискриміновані новою системою індивідуального оподаткування. З цієї причини, попередній законопроект пропонує дві різні моделі індивідуального оподаткування, а саме Варіант 1: Не передбачає жодних поправок для подружніх пар, які не мають другого доходу або мають низький дохід, з метою максимального покращення стимулів до праці для осіб, які отримують другий дохід; та Варіант 2: включає поправку на прямий федеральний податок для подружніх пар, які не мають або мають низький додатковий дохід, з метою зменшення їх додаткового податкового навантаження шляхом надання відрахування в розмірі макс. 14'500 швейцарських франків. 14'500 швейцарських франків (відрахування зменшується зі збільшенням другого доходу). [38]

Крім того, передбачені додаткові заходи, такі як пільги для подружніх пар з одним годувальником, неповних сімей або одиноких осіб. Наприклад, податкове вирахування на дитину, яке надається батькам, збільшиться з поточного значення 6600 швейцарських франків (у 2023 році) до 9000 швейцарських франків на дитину для цілей прямого федерального оподаткування, оскільки перехід на індивідуальне оподаткування зменшує ефект податкового вирахування на дитину для подружніх пар. [38]

Незважаючи на високий рівень фінансового добробуту та забезпеченості житлом, швейцарські домогосподарства є одними з найзаборгованіших у регіоні ОЕСР. Хоча 61% швейцарських домогосподарств орендують житло, що є вищим показником, ніж у більшості інших країн ОЕСР, більша частина боргу складається з іпотечних кредитів. Заборгованість у бізнес-секторі є скромною у міжнародному порівнянні, а розмежування боргу некорпоративних підприємств і домогосподарств не завжди можна чітко розрізнити. Тим не менш, податкові стимули для домогосподарств до залучення позикових коштів домогосподарств до залучення позикових коштів може потенційно погіршити будь-який майбутній епізод фінансової та

макроекономічної нестабільності, особливо в контексті нестабільності, особливо в контексті активного іпотечного кредитування. Наприклад, наслідки підвищення процентних ставок, падіння цін на житло та фондового ринку або кредитної кризи можуть бути посилені великим обсягом непогашеної заборгованості домогосподарств, навіть за наявності високих чистих доходів домогосподарств. багатства домогосподарств. Це міркування може бути особливо актуальним для Швейцарії, яка є більш схильною до фінансових ризиків з інших причин, зокрема через наявність дуже великих фінансових посередників. [27]

Податкова система створює стимули для домогосподарств використовувати своє багатство. Всі процентні платежі підлягають вирахуванню з податку, але з урахуванням верхньої межі, яка визначається як сума оподаткованого прибутку на активи та додаткових 50 000 швейцарських франків на рік (що еквівалентно приблизно двом третинам середнього наявного доходу). Стимули до використання фінансового та житлового багатства посилюються відсутністю оподаткування доходів від важливої частини багатства домогосподарств. В той час як відсотки та дивіденди, що зберігаються поза пенсійними фондами, підлягають оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб, приріст капіталу від володіння домогосподарствами акціями, як правило, не оподатковується. Хоча приріст вартості житла в принципі оподатковується більшістю кантонів, оподаткування цих доходів обмежується кількома положеннями. Ставки, як правило, швидко знижуються зі збільшенням терміну володіння.

Винятки застосовуються, коли домогосподарство переїжджає з одного житла в інше. Дійсно, коли очікується зростання цін на житло, такий приріст капіталу робить значний внесок в очікувану прибутковість житла. Доходи від житлових активів в принципі оподатковуються, включаючи враховану орендну плату власників, які займають житло. Однак оподаткування вмененої орендної плати виявляється неефективним: воно приносить

незначні надходження, частково через те, що власники житла декларують значні витрати, а вменену орендну плату важко пристосувати до фактичних ринкових цін. Дослідження, проведене в кантоні Берн, свідчить, що скасування оподаткування вмененого орендного доходу фактично збільшило б податкові надходження. [27]

Україна може застосувати деякі прийоми фіскальної політики Швейцарії.

Можливе впровадження динамічної системи оподаткування персональних доходів, що створить більш міцний фундамент для державного бюджету. Ранжування податків в залежності від регіону може створити більш ефективні умови для розвитку місцевих громад та бізнесу. Не є секретом, що середні доходи та витрати в Україні досить сильно вирізняються в залежності від регіону. Таким чином замість того, щоб всі області не залежно від їх рівня доходів населення сплачували одні й ті ж самі податки, доцільним було б впровадження регіональних податків, які б давали змогу посилити податкове регулювання більш багатих регіонів і дати змогу розвиватись більш бідним.

Також українська податкова політика могла б, як і Швейцарська, зробити пільгові тарифи для іноземних представників. Таким чином поліпшилась би співпраця України з іншими представниками світової арени, а також створились б умови для приваблення іноземного бізнесу та міжнародних інвестицій.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження зробимо наступні висновки:

1. Проаналізовано історію фіскальних систем індустріально розвинених капіталістичних держав, яку можна охарактеризувати як епоху безперервних фіскальних реформ, спрямованих на пошук оптимальної системи прямого та непрямого оподаткування, ступеня впливу на економіку, величини фіскального навантаження, фіскальних пільг, період бурхливого вдосконалення національного та міжнародного фіскального законодавства.

2. Зазначено, що принцип заборони зловживання правом забороняє неналежну реалізацію права з метою захисту інтересів, які право не повинно захищати. Неписаний міжнародно-правовий договірний принцип заборони зловживання положеннями міжнародного фіскального договору, таким чином, належить до мети угоди сторін. Розвиток швейцарського права Федеральним Судом Швейцарії в тому напрямі, що при тлумаченні міжнародних договорів слід брати до уваги, поряд з текстом, що саме сторони реально розуміли під метою, укладається в рамки міжнародно-правового принципу сумлінності, який все частіше застосовується судовою системою Швейцарії.

3. Визначено, що становище органів центральної влади Швейцарії демонструє положення органів центральної влади та кантонів, розподіл державних доходів відбувається серед трьох рівнів влади: федеральний уряд має лише одну третину від усіх надходжень, у той час як муніципальна влада отримує приблизно чверть, а кантони 40% від усіх доходів. Рішуча боротьба за свою незалежність та згуртування кантонів у міцну Конфедерацію, а потім і в Федерацію – все це призвело до стійкості та стабільності демократії, до спокою та добробуту цієї невеликої за територією та чисельністю населення країни. Багато в чому цьому сприяла і обережна політика нейтралітету, якою дотримувалася та продовжує дотримуватися Швейцарія.

4. Проаналізовано, що трансформації Спілки кантонів у єдину швейцарську державу неминуче супроводжував процес централізації влади у руках загальнодержавних установ, який, проте, протікав досить повільно та характеризувався високим ступенем обережності з боку всіх учасників політичного процесу у країні. Результатом такої централізації стало поступове розширення повноважень Союзних зборів та Союзних поради як на федеральному, так і на кантональному рівнях.

5. Аналіз податкової системи Швейцарії виявив, що в цілому номенклатура стягуваних податків має структуру де, основними доходами, утворюючими податки, є податок на прибуток та ПДВ. Для Швейцарії характерно, що основний податок на додану вартість, незважаючи на протилежну світову практику, встановлений на федеральному рівні і являє собою найбільше прибуткове джерело федерального бюджету, а податок на доходи фізичних осіб повністю формує доходи суб'єктів Федерації. Очевидно, що при цьому загальний рівень податкового навантаження на юридичні особи в Швейцарії як відношення суми всіх податків і обов'язкових відрахувань до комерційного прибутку в 2020-2022 рр. становив близько 28-29%, що є досить низьким показником навіть для європейських держав. Водночас запорукою процвітання Федерації є саме надання їй суб'єктам можливості залучати капітал платників податків у рамках керованої податкової конкуренції.

6. Податкова система Швейцарії може бути покращена шляхом впровадження низки світових практик. Наприклад, мінімальне оподаткування для великих міжнародних корпоративних груп, зміщення акценту в оподаткуванні з особистого доходу на оподаткування споживання, підвищення трансфертів, які федеральний уряд виплачує домогосподарствам з низькими доходами.

7. Податкове регулювання може бути покращене завдяки розширенню структури фіскального союзу та поглиблення інтеграції в цій області, регулювання оподаткування подружніх пар, а також створення системи пільг

для подружніх пар з одним годувальником, неповних сімей або одиноких осіб, скасування оподаткування вмененого орендного доходу.

8. Деякі з практик Швейцарії можливо використовувати в Україні, зокрема: впровадження динамічної системи оподаткування персональних доходів, пільгових тарифів для іноземних представників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко, В. Л. Імператив фіскальної солідарності. Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування, (3). 2019. 13-19.
2. Аніщук Н. В. Гендерно-правові реформи у Швейцарії. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Т. 26. Одеса: Гельветика, 2020. С. 3-11.
3. Богдан Т. П. Фіскальні правила як важлива складова прогресивних фіскальних інститутів. Фінанси України. 2016. № 4. С. 7-26.
4. Вдовичен, А., Табенська, Ю., Урсакий, Ю. Фіскальні інструменти впливу на економічний розвиток країн. *Foreign trade: economics, finance, law*, 122(3). 2022. 2-62.
5. Вдовиченко А. Оцінка фіскального стимулу в Україні. Вісник Національного банку України. 2018. №245. С.47–65.
6. Вдовиченко А. Як фіскальна політика впливає на ВВП та інфляцію в Україні? Вісник Національного банку України. 2018. №244. С. 26–45
7. Вітман, К. М., Вітман, К. М., Витман, К. Н . Швейцарський вимір процесів етнополітичної інтеграції та дезінтеграції. Вісник Національний університет «Одеська юридична академія». 2019. №23. С.196-199.
8. Десятнюк, О. М., Маршалок, Т. Я. Переваги та недоліки фіскальних правил як інструментів антициклічного регулювання економіки. *Accounting & Finance/Oblik i Finansi*, (85). 2019. 71-81.
9. Економіка Швейцарії – провідні галузі, ВВП і рівень благополуччя. Orange Smile. URL: <http://www.orangesmile.com/destinations/switzerland/economics.html> (дата звернення: 30.12.2022).
10. Економіка Швейцарії занурюється в рецесію через локдаун і обмеження – Bloomberg. URL: <https://mind.ua/news/20222092-ekonomika-shvejcariyi-zanuryuetsya-v-recesiyu-cherez-lokdauni-i-obmezhennya-bloomberg>.

(дата звернення: 11.12.2022).

11. Желай, О. В. Зарубіжний досвід реалізації механізмів державного регулювання сфери оподаткування. Публічне управління та митне адміністрування, № 1 (24). 2020. 41-44

12. Затонацька Т. Г., Ткаченко О. Є. Теоретична сутність та особливості формування фіскального простору. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2016. № 3(31). С. 119–125.

13. Іванюта, В. Ф. Стратегія економічного розвитку національної економіки. Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки», 2019. 2 (74).

14. Кваша, Т. К., Ковбасюк, Ю. В., Мануїлова, К. В., Могилевець, Ю. О. Швейцарія як соціальна держава: використання позитивного досвіду в Україні. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету, 2019. С. 109-114.

15. Левчук К. В Швейцарии усиливается евроскептицизм // Швейцария деловая. URL: <https://business-swiss.ch/2017/05/evroskeptitsizm-vshvejtsarii/#>

16. Малюта, О. В. Економічна та гуманітарна співпраця України і Швейцарії наприкінці XVIII—у першій чверті XX ст. 2021. Сторінки Історії, 53-58.

17. Матяш, І. Україна-Швейцарія: маловідомі сторінки історії та сучасність. 2020, Берн, Київ.

18. Основи конституційного права Швейцарії. Studme.com.ua. URL: https://studme.com.ua/148211114457/pravo/osnovy_konstitutsionnogo_prava_shvejtsarii.htm (дата звернення: 08.12.2022).

19. Офіційний сайт Організації економічного розвитку та співробітництва. OCED. URL: <http://www.oecd.org/> (дата звернення: 19.12.2022).

20. Офіційний сайт Світового економічного форуму. 2021. URL: <https://www.weforum.org> (дата звернення: 15.12.2022).

21. Пенсійна система Швейцарії. URL: <http://www.uaib.com.ua/files/articles/203/49/Switz.pdf> (дата звернення: 11.02.2023 р.)
22. Рівень життя у Швейцарії – один з найвищих. URL: <https://www.volynnews.com/news/economics/u-shvetsariyi-riven-zhyttiaodyn-z-pauvyshchukh/> (дата звернення: 11.02.2023 р.)
23. Рудич, С. Ф. Роль і місце опозиції в політичній системі Швейцарії. Проблеми всесвітньої історії. 2022. №3. С. 82-97.
24. Сімкіна О.В. Основні засади та історичні етапи становлення й розвитку соціального забезпечення (на прикладах країн Європи та України). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/3/22.pdf> (дата звернення: 11.02.2023).
25. Слободянюк, Д. Досвід формування правового механізму публічного управління у сфері охорони торговельних марок в країнах Європи: проблеми та перспективи його впровадження в Україні. Public Administration and Regional Development, 2022. (17). С. 814-832.
26. Статистична інформація про Швейцарію за 2021 рік. Федеральний статистичний офіс Швейцарії. 2021. URL: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/catalogues-databases/publications/overviews/statistical-data-switzerland.assetdetail.2040009.html> (дата звернення: 15.12.2022).
27. Терлецька, І. В., Андронатій, О. П., Волкова, А. Г. Особливості організації аудиту та оподаткування діяльності акціонерних товариств України та Швейцарії. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. 2018. Економічні науки, (1), 138-143.
28. Транспортна система Швейцарії. МТС Groupsa. URL: <http://www.mtcgroupsa.com/ru/country/switzerland/section/swiss-travel-system> (дата звернення: 27.11.2022).
29. У Швейцарії прогнозують зростання економіки до 4% у наступні два роки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3168375-u-svejcarii->

prognozuut-zrostanna-ekonomiki-do-4-u-nastupni-dva-roki.html (дата звернення: 27.02.2023).

30. Христич, Л. Б. Досвід зарубіжних країн щодо проведення реформи фіскальної децентралізації. Сучасний стан та перспективи розвитку фінансової системи України: збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет–конференції. Вінниця: Видавничо-редакційний. 2018. 478-482.

31. Цукан О. М. Нормативне забезпечення транскордонного співробітництва на національному рівні в країнах Європи. Юридичний бюлетень. 2018. № 8. С. 41–45.

32. Швейцарська економіка за UBS Group AG. URL: https://www.ubs.com/content/dam/assets/wm/global/cio/doc/ubs-outlook-switzerland-protectionism_en.pdf (дата звернення: 11.11.2022).

33. Швейцарський федералізм. Democracy. 2021. URL: <https://www.ch.ch/en/demokratie/federalism/federalism> (дата звернення: 10.11.2022).

34. Шуканов, П. В., Шуканова, А. А., Гладир, Д. М. Геопросторова диференціація країн Європи у вимірах сталого розвитку. Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки», 2019. (3 (81)).

35. 17 графіків про економіку Швейцарії: не найбільш велика, але найбільш успішна. URL: <https://businessviews.com.ua/ru/economy/id/17-grafikov-pro-ekonomiku-shvejcariji-ne-najbilsh-velika-ale-najbilsh-uspishna-2079/>.(дата звернення: 11.11.2022)

36. Andrea Opel, Neuausrichtung der schweizerischen Abkommenspolitik in Steuersachen: Amtshilfe nach dem OECD-Standard, Staempfli Verlag AG, Bern, 2015. Xavier Oberson, International Exchange of Information in Tax Matters Towards Global Transparency, Edward Elgar Publishing, 2015.

37. Clarida R. H. The federal reserve's review of its monetary policy strategy, tools, and communication practices. / *Cato J.*, 40, 2020. - 255.

38. Kleven H., Landais C., Munoz M., Stantcheva S. Taxation and migration: Evidence and policy implications. / *Journal of Economic Perspectives*, 34(2), 2020. -119-142.
39. Stefan Oesterhelt, Moritz Seiler, Supreme Court Denies Refunds of Swiss Withholding Tax in Arbitrage Cases, Zurich, 2015. URL: http://www.homburger.ch/fileadmin/publications/Homburger_Bulletin_20150506_EN.pdf
40. The Global Competitiveness Report 2021 / World Economic Forum. – Geneva: WEF, 2021. – 656 p.
41. Viță V. Research for REGI Committee – Conditionalities in Cohesion Policy [Electronic resource] / V. Viță. – Brussels: European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, 2018. – 63 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні компоненти фіскального регулювання в ЄС

	Країни	Заходи та кількостей критерії	Санкції	Вид рішення	Учасники процедури
БЮДЖЕТНИЙ КОМПОНЕНТ					
Стаття 126 ДФЕС і Протокол 12	всі країни-учасниці ЄС	3% дефіцит 60% держборг	зміна політики ЄБ; безпроцентні депозити; штраф	Рекомендації, Рішення Ради	<i>Комісія</i> (рекомендація); <i>Рада ЄС</i> (рішення кваліфіковану більшістю); <i>Суд ЄС</i> (може не залучатися)
Регламент 479/2009	всі країни-члени	терміни і правила для надання статистичної інформації в Комісію	-	-	держави-члени, Комісія (Євростат)
ПСР:					
<i>превентивна рука</i>					
Регламент 1466/97 з поправками 1175/2011	країни-члени зони євро і країни МОК-2	МТО (програма стабілізації); 1% структурний дефіцит (допустимі відхилення від 3% критерію); Європейський семестр	подальші рекомендації; попереджений Комісії згідно статті 121; заходів згідно регламентам 1176/2011 і 1174/2011	рекомендації Комісії і Ради	<i>Комісія</i> (моніторинг, рекомендації); <i>Рада ЄС</i> (рекомендації, відхилення повторного рекомендації Комісії простим більшістю); <i>Європейський парламент</i> (консультації, заслуховує голову Ради ЄС та Єврокомісії, голову Європейської ради чи голову
	інші країни-учасниці ЄС	МТО (програма конвергенції); немає (допустимі відхилення від 3% критерію); Європейського семестр		рекомендації Ради	
Регламент 1173/2011 (для превентивної стадії)	країни-члени зони євро	у відповідності з зобов'язаннями і за регламентом 1466/97 з поправками 1175/2011	депозит 0,2% ВВП	рекомендації Ради	<i>Комісія</i> (рекомендації), <i>Рада ЄС</i> (рішення, перевернуте кваліфіковану більшістю)

Продовження таблиці:

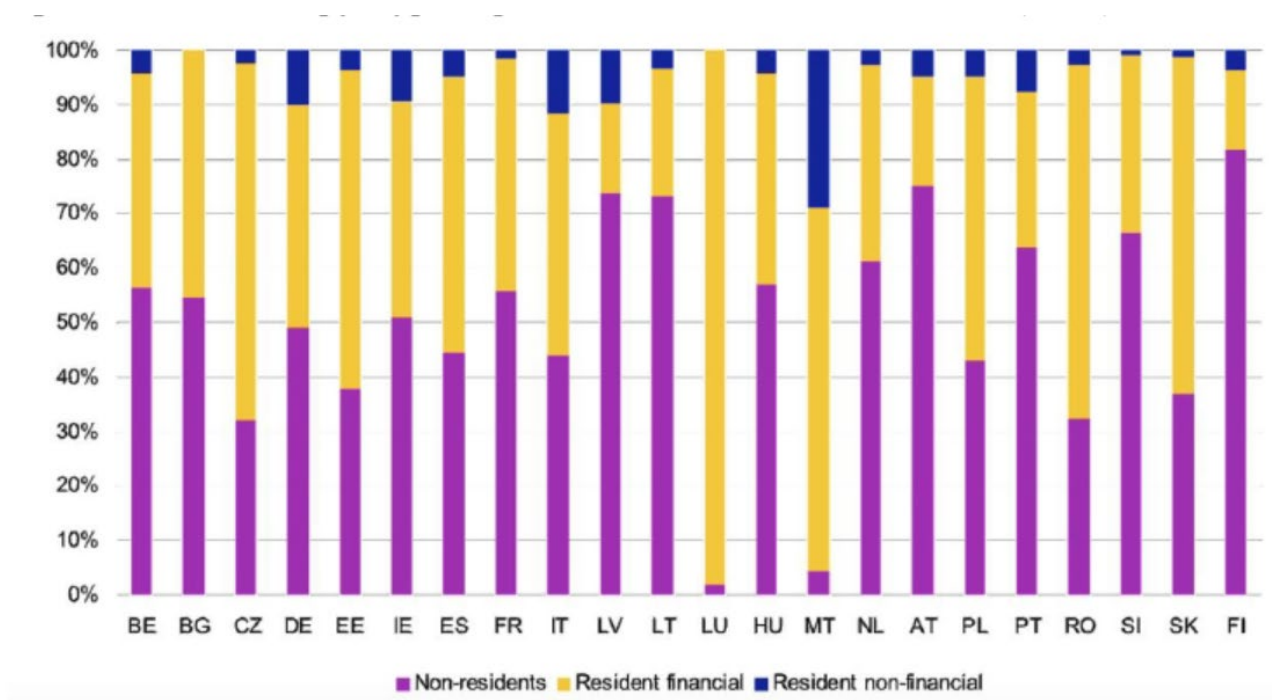
<i>коригуюча рука</i>					
Регламент 1467/97 з поправками 1177/2011	всі країни-учасниці ЄС; тільки країни-члени зони євро, коли мова про п. 9 і 11	ПЧД, скорочення дефіциту на 0,5% в рік; терміни для виконання (3	штраф 0,2% ВВП; заходи в відповідно з статтею 126 (п. 11)ДФЕС	рекомендація Комісії, пропозицію Комісії, рішення Ради (про наявність ЧД,	<i>Комісія</i> (рекомендація, пропозиція), <i>ЕКОФІН</i> (думка), <i>Рада ЄС</i>
	статті 126 ДФЕС (попереджені іє Ради та санкції)	або 6 місяців)		про відсутність ефективних дій, про винесення предупрежденія, про введення санкцій, про скасування ЧД)	(рекомендація, рішення, попередження) <i>Європейський парламент</i> (інформується)
Регламент 1173/2011 (для корегуючої стадії)	країни-члени зони євро	у відповідності з статтею 126 ДФЕС, регламентом 1467/97 з поправками 1177/2011	безпроцентні і депозит 0,2% ВВП; штраф 0,2% ВВП	рекомендації Комісії, рішення Ради ЄС	<i>Комісія</i> (рекомендація), <i>Рада ЄС</i> (рішення, перевірене кваліфіцирована більшість)
Коригування макроекономічних дисбалансів					
Регламент 1174/2011	країни-члени зони євро	ПЧМД, щорічно оновлювана система індикаторів (scoreboard)	депозит 0,1% ВВП; щорічний штраф 0,1% ВВП	Рекомендації Комісії; Рішення Ради	<i>Комісія</i> (аналіз, рекомендації, моніторинг) <i>Єврогрупа</i> (рішення про санкції повернутим більшістю) <i>Європейський парламент</i> (інформується) <i>Європейська рада</i> (інформується)
Регламент 1176/2011	всі країни-учасниці ЄС	ПМД, ПЧМД, щорічно оновлювана система індикаторів (scoreboard)	призупинення виплат з фондів ЄС	Рекомендації Комісії, Ради; Рішення Ради	<i>Комісія</i> (аналіз, рекомендації) <i>Рада ЄС</i> (рекомендації, Рішення про невідповідність повернутим більшістю) <i>Європейський парламент</i> (інформується) <i>ЕКОСОК</i> (інформується) <i>Єврогрупа</i> (інформується) <i>Європейська</i>

Продовження таблиці:

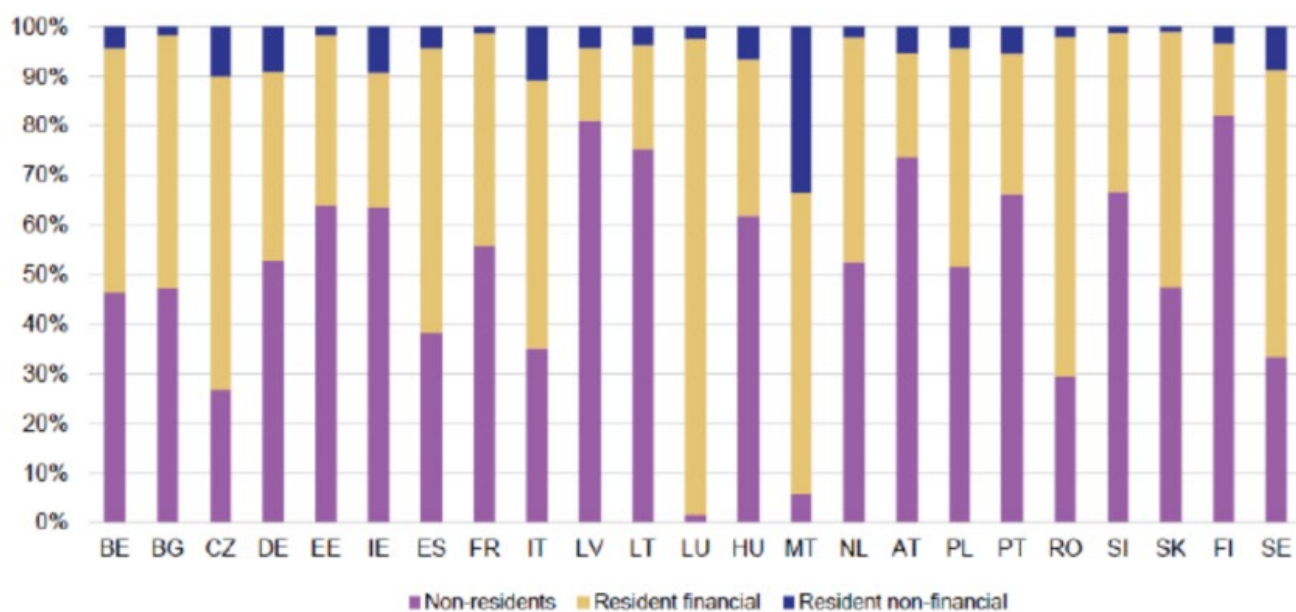
						Рада з системних ризиків (інформується, приймає заходи, які вважає потрібними)
Європейський семестр						
Стаття 136 і 121ДФЕС	всі країни-члени зони євро	нагляд за бюджетною дисципліною	-	-	-	Рада ЄС (Єврогрупа); кваліфік

Додаток Б

Структура власників валового держборгу,% (2020)

Структура власників валового держборгу в ЄС,% (2021)

Додаток В

Порівняння фіскальної спілки у рамках федеративної держави та елементів фіскальної спілки в ЄС

	Фіскальний союз федеративної держави	Фіскальний компонент ЄС сьогодні
Кількість рівнів	центр – регіон – місцевий	наднаціональний – національний (центр – місцевий (унітарні держави), центр – регіон – місцевий (федеративна держава))
Розподіл міжбюджетних повноважень	принцип фіскального федералізму	ні (крім певних відрахувань до бюджету ЄС)
Механізм розподілу та перерозподілу	30-50% ВВП перерозподіляються через консолідований бюджет	на національному рівні
Роль центрального бюджету	основна (концентрує та розподіляє більшу частину ресурсів)	мінімальна (близько 1% ВВП усіх країн-членів)
Фіскальні правила	субнаціональні правила всіх типів (обмеження запозичень, стелі витрат, дефіциту та ін.)	загальні правила для національних держав цілком (дефіцит, держборг), встановлені наднаціонально + Фіскальний пакт
Система соціального захисту	в основному на федеральному рівні	ні (крім окремих ініціатив)